

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Sociální práce

Studijní obor: Penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

**KRIMINALITA MLÁDEŽE V REGIONU MLADÁ
BOLESLAV**

***THE CRIME-RATE OF THE YOUNG PEOPLE OF REGION
MLADA BOLESLAV***

Autor:

Mirka Hejduková
Jivina čp. 56
294 14 Jivina

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. Kateřina Sýkorová

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
81	2	4	15	32	1 + 1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30.4.2008

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne: 30.4.2008

Podpis:

Poděkování: Děkuji Mgr. Kateřině Sýkorové za ochotu, trpělivost a za odborné vedení celé bakalářské práce, dále děkuji mému manželovi za pomoc a trpělivost při grafické úpravě a oběma babičkám za hlídání mé dcery Terezky po dobu zpracovávání bakalářské práce.

Název bakalářské práce: KRIMINALITA MLÁDEŽE V REGIONU MLADÁ BOLESLAV

Název bakalářské práce: THE CRIME-RATE OF THE YOUNG PEOPLE OF REGION MLADA BOLESLAV

Jméno a příjmení autora: Mirka Hejduková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2008/2009

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Kateřina Sýkorová

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou kriminality nezletilých a mladistvých pachatelů trestné činnosti v průmyslovém regionu Mladá Boleslav. Jejím cílem bylo vytvořit celistvý pohled na průmyslový region Mladá Boleslav a ověření předpokladu, že ekonomicky silný průmyslový region vytváří podmínky pro vyšší kriminalitu mládeže, a to v souvislosti s obecnými aspekty sociálního prostředí.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů popisovala kriminalitu nezletilých a mladistvých z obecného hlediska a její současný stav. Praktická část zjišťovala pomocí analytické a statistické metody charakteristiku 101 případů trestných činů nezletilých a mladistvých pachatelů v letech 2006 a 2007. Výsledky vyúsťovaly v konkrétní navrhovaná opatření v oblasti prevence kriminality nezletilých a mladistvých.

Za největší přínos práce vzhledem k řešené problematice bylo možné považovat dosažení patřičných opatření, jež by mohla vést ke zlepšení situace v oblasti kriminality naší mládeže.

Klíčová slova: kriminalita, provinění, nezletilí, mladiství, kriminalita mládeže, pachatel, poruchy chování, kriminogenní faktory, statistika, průzkum, opatření.

Název bakalářské práce: KRIMINALITA MLÁDEŽE V REGIONU MLADÁ BOLESLAV

Název bakalářské práce: THE CRIME-RATE OF THE YOUNG PEOPLE OF REGION MLADA BOLESLAV

Jméno a příjmení autora: Mirka Hejduková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2008/2009

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Kateřina Sýkorová

Summary:

This bachelor work deals with the problems of the criminality of under aged people and teenagers in the industrial region of Mladá Boleslav. The aim of the work was to create a complete view of the industrial region of Mladá Boleslav and to prove the presumption that an economically strong industrial region makes conditions for higher criminality of young people in context of the common aspects of a social environment.

The work is composed of two main parts. The theoretical one describes, with the aid of the elaboration and presentation of special sources, the crime- rate of young people of the public view and its contemporary condition. The practical part investigates, with the aid of analitical and statistical methods, the characterization of 101 crimes of young delinquents in the years of 2006 and 2007. The results lead into the concrete suggested provisions for the prevention of the criminality of young people.

The most important contribution of the work regarding this problem are the measures which could be taken to improve the situation of the crime-rate of young people.

The key words: criminality, offence, under aged people, teenagers, crime-rate of young people, offender, behavioral disturbance, criminology factors, statistics, ressource, provisions (measures)

Obsah

1 Úvod.....	9
2 Teoretická část	10
2.1 Kriminalita	12
2.1.1 Slovníček základních pojmů	12
2.1.2 Úvod do problematiky kriminality	15
2.1.3 Druhy kriminality	16
2.1.4 Typologie pachatelů	18
2.1.5 Kriminalita s ohledem na pohlaví pachatele	19
2.2 Kriminalita mládeže	20
2.2.1 Vlivy působící na osobnost mladistvých a nezletilých pachatelů	25
2.2.2 Poruchy chování nezletilých a mladistvých	27
2.2.3 Struktura trestné činnosti mládeže	31
2.2.4 Příčiny kriminality mládeže	31
2.2.5 Podmínky kriminality mládeže	40
2.2.6 Způsoby trestné činnosti mladistvých pachatelů.....	40
2.2.7 Právní aspekty trestné činnosti mládeže.....	43
2.2.8 Působnost Policie České republiky v oblasti kriminality mládeže.....	48
2.3 Obecné statistiky trestné činnosti nezletilých a mladistvých	49
3 Praktická část	51
3.1 Historie a poloha Mladé Boleslavi	51
3.2 Současnost města Mladá Boleslav	52
3.2.1 Průmyslový komplex Škoda Auto.....	55
3.3 Sociální prostředí města Mladá Boleslav	55
3.4 Sociálně - právní ochrana dětí v regionu Mladá Boleslav.....	57
4 Cíl praktické části.....	59
4.1 Hlavní předpoklady práce	59

4.2 Použité metody.....	59
4.3 Základní popis výzkumného vzorku	60
4.4 Průzkumná část	60
4.4.1 Podíl objasněných a neobjasněných TČ	61
4.4.2 Podíl provinění mladistvých a nezletilých	63
4.4.3 Typy trestné činnosti mladistvých a nezletilých	65
4.4.4 Poměr chlapců a dívek při páchání trestné činnosti	66
4.4.5 Věková struktura mladistvých a nezletilých pachatelů	68
4.4.6 Typy navštěvovaných škol	69
4.4.7 Rodinné zázemí mladistvých a nezletilých pachatelů	71
4.5 Shrnutí výsledků.....	72
5 Závěr	73
6 Návrh opatření.....	74
7 Seznam použitých zdrojů	77
8 Seznam použitých tabulek a grafů	80

1 Úvod

Tématem předložené bakalářské práce je kriminalita mládeže v regionu Mladá Boleslav. Jedním z nejzávažnějších problémů v boji s kriminalitou je trestná činnost mládeže. Mladí pachatelé rozšiřují okruh osob, potenciálních nositelů nebezpečí páchání trestné činnosti i v budoucnosti.

Cílem předložené bakalářské práce je vytvořit celistvý pohled na průmyslový region Mladá Boleslav a kriminalitu nezletilých a mladistvých pachatelů v tomto regionu. Mladá Boleslav je specifický region, zcela orientovaný na automobilovou výrobu. Podnik Škoda Auto a.s. vytváří více než desetinu hrubého národního domácího produktu. Soustředění materiálních, výrobních prostředků a dostatek pracovních příležitostí vytváří prostředí, ve kterém ve zvýšené míře může docházet k protiprávnímu jednání.

Základní metodou a technikou bakalářské práce je studium odborné literatury, analýza použitých dostupných materiálů a to trestných spisů mladistvých pachatelů z Okresního ředitelství, Skupiny kriminální policie a vyšetřování, Obvodního oddělení Mladá Boleslav, analýza dokumentů, tvorba sociodemografické charakteristiky pachatelů a kritická reflexe. Práce je určena pro širokou veřejnost. Dílčí poznatky mohou využít odborníci z řad penitenciárních pracovníků a pedagogů základního školství, z oborů příbuzných (sociální pracovníci, sociální kurátoři, orgány činné v trestním řízení a studenti pedagogických oborů).

V této souvislosti bude práce zaměřena i na průmyslový region Mladá Boleslav, který je téměř výlučně vázán na automobilovou výrobu. Lze bez nadsázky říci, že činnost mladoboleslavské automobilky ovlivňuje pracovní prostředí celého okresu, resp. regionu. Výrobní subjekty, jejich pracovníci, finanční prostředky, příliv pracovních sil z Čech i ze zahraničí a celková anonymita sídlištních center Mladé Boleslavi tak vytvářejí prostředí, které v souvislosti s neadekvátním rodinným prostředím může zásadně působit na mladé lidi. Negativní rodinné prostředí ve vztahu ke kriminálnímu jednání mládeže je zcela jistě společensky důležité a sledování tohoto problému je proto žádoucí.

Strukturu předložené bakalářské práce tvoří teoretická a praktická část. V teoretické části pomocí zpracování a prezentace odborných zdrojů vysvětlím kriminalitu nezletilých a mladistvých z obecného hlediska a také její současný stav. V praktické části pomocí analytické a statistické metody zhodnotím provinění spáchaná nezletilými a mladistvými v letech 2006 a 2007 v regionu Mladá Boleslav.

2 Teoretická část

V teoretické části bakalářské práce budu popisovat kriminalitu jak z obecného hlediska, tak z hlediska kriminality mladistvých. Zaměřím se na strukturu, druhy, typologii pachatelů a příčiny kriminality. Proto, je třeba tyto (samozřejmě i související) pojmy vymežit. Vzhledem k obsáhlosti tématu jsou definovány pouze pojmy zásadní. Ty jsou také svojí definicí autora této práce obsahově blízké. Následující text obsahuje nejprve slovníček základních pojmů a teprve po jejich zvládnutí lze přistoupit k tematickému výkladu.

Vstup do problematiky

Trestná činnost mládeže (trestná činnost mladistvých a činy jinak trestné, spáchané nezletilými), je vážným společenským problémem a jejímu snížení a omezování by se proto měla v budoucnu věnovat ještě větší pozornost než doposud.

Motivy, pohnutky, příčiny, neboli také můžeme říci kriminogenní faktory, které vedou mládež k takovéto činnosti, protispolečenskému chování, jsou různorodé.

Základem boje s trestnou činností mládeže je výchova v rodině. Zejména zde se vytvářejí počátky poznání a chápání složitých vztahových otázek jak v samotné rodině, tak i ve společnosti. Odtud pramení a utvářejí se názory a morální kvality každého jedince.

V prvním, velmi odpovědném období člověka přísluší rodině rozhodující role při výchově plně hodnotného člena společnosti. Od toho, jak prošlo dětství, kdo vedl dítě za ruku v dětských letech, co se dostalo do jeho rozumu a srdce z okolí. Jež je obklopovalo, od toho závisí v rozhodující míře, jakým člověkem se stane v dospělosti.

Není, a nikomu ani nemůže být, lhostejné, vychovává-li rodina dítě s pokrokovými názory na život ve společnosti, nebo morálně i charakterově nestálého jedince s

deformovanými názory na život v naší společnosti a svým způsobem tedy člověka, u kterého se tak mohou vytvořit předpoklady vedoucí k nerespektování a v krajním případě k porušování zákonů. Proto výchova v rodině nemá a ani nemůže mít soukromý charakter, ale je vážnou společenskou funkcí, plněním zodpovědné občanské povinnosti.

Velmi často v důsledku nesprávného pochopení cílů metod výchovy rodiče slepě dítě obklopují pohodlím, ochraňují jej od elementárních zátěží, snaží se dítěti maximálně ulehčit život a plnit mu jakákoliv přání. V důsledku toho vychovávají z dítěte samolibého člověka, snažícího se dosáhnout pohodlného života, postrádajícího jakékoliv pracovní návyky, neprojevujícího snahu čestně pracovat a čestně žít, a naopak se snahou dosáhnout pohodlného života, a to i za cenu porušení zákona.

Proto výchova dětí v rodině především žádá, aby byl v rodině vytvořen harmonický soulad mezi rodiči a samozřejmě i mezi rodiči a dětmi. Příklad rodičů je totiž nejlepším výchovným prostředkem, který může v každém směru ovlivnit výchovu a tím i formování názorů na život v rodině, v kolektivu a společnosti.

Naopak rozpory v rodině, a ještě hůře její rozpad, působí u dítěte vážné psychologické krize, oslabují rodičovský dohled nad výchovou a vytvářejí podmínky pro působení škodlivých vlivů na dosud ne zcela zformované názory dospívající mládeže a představy o vzájemných vztazích mezi lidmi, o morálních cennostech a úkolech jedince nebo kolektivu v podmínkách společnosti.

Naše společnost vynakládá značné prostředky a úsilí na výchovu mládeže, mladé generace. Výchova a formování společenských postojů mládeže, jejího správného politického a angažovaného přístupu k budování společnosti je nesnadnou a významnou povinností nejen rodičů, ale i vychovatelů, učitelů a všech lidí, kteří mladou generaci obklopují. Proto nesmíme nic ponechat náhodě, nic zanedbat při jejich výchově na život a vedení společnosti.

Vedle rodiny, školy, pracovního kolektivu, které formují harmonický vývoj společnosti, hrají neméně vážnou roli ve výchově člověka takové faktory, jako je vliv prostředí, ve kterém tráví svůj volný čas, a osoby, se kterými se stýká.

Příčiny a podmínky delikvence dětí, kriminality mladistvých i kriminality mladých jsou obdobné jako u kriminality dospělých, ale existují zde některé zvláštnosti ovlivňující kriminalitu dětí, mladistvých i mladých dospělých. Je nutno konstatovat, že kriminalita dětí, mladistvých i mladých a do jisté míry i mladých dospělých má svá specifika, která zvláště vystupují do popředí, ve velkých městech a průmyslových aglomeracích. Proto také

v boji proti kriminalitě mladé generace, kde musí být nesporně využito všech dostupných a účinných forem boje proti kriminalitě vůbec, vyžadují tyto obecné formy boje ve vztahu k mladé generaci, zejména dětem a mladistvým, aby se při jejich využívání (praktické aplikaci) uplatňovaly specifické přístupy.

Zvláště významné je pak hledání nových specifických forem prevence, profylaxe a výchovného působení na úseku boje proti kriminalitě celé mladé generace, zejména pak dětí a mladistvých.

Z tohoto zorného úhlu je také nutné přistupovat ke každodennímu řešení úkolů Policie a v rámci ní pak i úkolů kriminální služby Policie v boji proti delikvenci dětí, mladistvých a kriminalitě mladých dospělých. V neposlední řadě vystupuje v této souvislosti do popředí i otázka boje proti kriminalitě páchané mládeží, otázka ochrany mládeže před alkoholovou, ale zejména pak nealkoholovou toxikomanií a otázky ochrany mladé generace před negativními jevy.

2.1 Kriminalita

2.1.1 Slovníček základních pojmů

V této kapitole uvedu pojmy, se kterými budeme v bakalářské práci pracovat a to zejména ty, které jsou využívány v trestním a občanskoprávním řízení. Dále také pojmy, které jsou důležité z pohledu významu věku pro případnou trestní odpovědnost¹.

Zletilost – vyjadřuje způsobilost fyzické osoby vlastními právními úkony nabývat práva a brát na sebe povinnosti tzv. způsobilost k právním úkonům. Zletilosti nabývá občan dovršením 18 let věku.

Nezletilost - je obsahově i významově opakem zletilosti. Jde o období od narození do nabytí zletilosti. V trestněprávním řízení se jedná o období od narození do dovršení věku

¹ není-li uvedeno jinak, čerpám z CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, 2. upravené a rozšířené vydání, Praha, 1998, str.4,5

15 let věku. Nezletilí však mají způsobilost jen k takovým právním úkonům, které jsou svou povahou přiměřené jejich rozumové vyspělosti a odpovídají jejich věku. Tato způsobilost zaniká smrtí nebo prohlášením fyzické osoby soudem za mrtvou. Trestní právo tento pojem neužívá, i když v trestněprávní praxi je často využíván pro označení osob ve věku do 15 let.

Mladistvý - je pojem trestněprávní. Souvisí s ním počátek trestní odpovědnosti fyzické osoby za to, že spáchala provinění, nebo přestupek. V tomto případě jsou uvedeny i jiné sankce, které je vzhledem k věku osoby možné uložit. Trestní odpovědnost mladistvého začíná spácháním provinění v den, který následuje po dni dovršení věku patnácti let a končí v den dovršení osmnáctého roku života. Spáchá-li osoba čin jinak trestný v den svých patnáctých narozenin, není trestně odpovědná, naproti tomu spáchá-li trestný čin v den svých osmnáctých narozenin, je stále trestně odpovědná jako osoba mladistvá. Plná trestní odpovědnost vzniká u osoby, která spáchala trestný čin až následující den, ve kterém fyzická osoba dovršila 18 let svého věku.

Osoba mladší 15 let – jde o pojem trestněprávní. V trestním řádu tuto věkovou kategorii označujeme jako osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné, tedy v ust. § 11 trestního zákona² *kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný*. Vzhledem k této skutečnosti pak můžeme hovořit o tom, že tato skupina lidí požívá zvláštní zvýšenou právní ochranu, které je využíváno především v praxi.

Mládež – je spojována s různými věkovými kategoriemi v závislosti na předmětu a rozsahu zkoumání jednotlivých vědních oborů (kriminologie, sociologie, apod.). Osoby, které pro účely této práce budeme označovat za mladší 18 let věku, přičemž tento pojem blíže nespecifikujeme.

Dítě - podle Úmluvy o právech dítěte přijaté dne 20.11.1989 v New Yorku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve (naše občanskoprávní úprava nabytí zletilosti manželstvím).

² zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

Pachatel - kdo spáchal trestný čin, je pachatelem. V ust. dle § 9 trestního zákona³ je uvedeno, že *pachatelem trestného činu je, kdo trestný čin spáchal sám.*

Predelikvence - též delikvence dětí, prekriminalita – projevy disociálního, asociálního nebo antisociálního chování dětí do patnácti let.

Prekriminalita - v případě antisociálních činů máme na mysli takové činy, které by byly posuzovány jako trestný čin, pokud by je spáchala trestně odpovědná osoba starší patnácti let.

Kriminalita - rozumíme úhrn pro společnost nebezpečných jednání, které označuje současná právní úprava jako trestné činy. U mládeže vzhledem k její věkové struktuře, biologickým, psychickým a dalším zvláštnostem přistupujeme ještě k další diferenciaci.

Trestný čin - je novodobé označení pro jednání, kterým pachatel zásadním způsobem poškozuje nebo ohrožuje státní mocí chráněné zájmy a které proto stát trestá zpravidla vězením nebo jiným způsobem. Termín je morálně indiferentnější náhradou za původně eticko-právní výrazy zločin a přečin. Méně závažný delikt se nazývá přestupek.

Provinění - je čin jinak trestný, je obdobou trestného činu, pokud je však spáchán osobou mladší osmnácti let. Kdy u mladistvých stupeň společenské nebezpečnosti musí být vyšší než malý. Kriminalita mladistvých bude dále analyzována v textu.

Kriminální zkušenost - zde můžeme hovořit o konkrétních zkušenostech pachatelů trestné činnosti, tak jak byly nabývány s pácháním těchto skutků. Do této oblasti můžeme zahrnout i pojmy související, jako je např. recidiva.

Delikvence mladistvých - projevy disociálního, asociálního nebo antisociálního chování mladistvých.

³ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

Delikvence mládeže - společné posuzování delikvence dětí a mladistvých, které je často provázáno.

Rodina - představuje skupinu osob přímo spjatých příbuzenskými vztahy, jejíž dospělí členové jsou odpovědní za výchovu dětí.

Středisko výchovné péče - středisko pro děti a mládež poskytuje všestrannou preventivně výchovnou péči dětem a mládeži s negativními jevy chování, pokud nejsou důvody pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy ve speciálních výchovných zařízeních.

Dále se v textu budeme věnovat uvedení do problematiky kriminality z obecného hlediska, kdy budou popsány druhy kriminality, typologie pachatelů a kriminalita s ohledem na pohlaví pachatele.

2.1.2 Úvod do problematiky kriminality

Cílem této kapitoly je vymezit obecný pojem, co to vlastně kriminalita je, dělení a druhy kriminality. Dále si vymezíme typologii pachatelů a kriminalitu s ohledem na pohlaví pachatele.

Termín kriminalita pochází z latinského slova „crimen“, po přeložení to znamená vina, zločin. Je to společensky nebezpečný jev, který stíhají příslušné státní orgány, přičemž tento výraz používáme jako synonymum výrazu skutečná kriminalita. Je to soubor všech trestných činů, i spáchaných osobami bez trestní odpovědnosti (provinění), které jsou uvedeny v trestním zákoně⁴. Kriminalitou rozumíme úhrn pro společnost nebezpečných jednání, které označuje současná právní úprava jako trestné činy⁵. Kriminalita se dělí na zjevnou a latentní. Zjevná kriminalita je soubor trestných činů, které jsou hlášené. Rozlišují se různé druhy trestných činů např. násilné, hospodářské, proti

⁴ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

⁵ ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie - Díl II. Zvláštní část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1996, str.7

rodině. Latentní kriminalita je skrytá, nehlášená. Důvodem je strach, pocit hanby, nedůvěra k Policii České republiky.

V letech 1960 až 2007 se kriminalita stala v řadě rozvinutých států masovým sociálním jevem. Koncentruje se zejména do velkých měst a průmyslových aglomerací s vysokým počtem anonymních a migrujících osob. Městské obyvatelstvo je ohrožováno zejména pouliční kriminalitou, krádežemi vloupáním a zejména krádežemi věcí z vozidel dle ust. § 247/1b trestního zákona, krádežemi aut dle ust. § 247/1,2 trestního zákona a loupežemi dle ust. § 234 trestního zákona⁶. Při trestné činnosti se zvyšuje samoučelná brutalita a bezohlednost. Zvyšuje se podíl prvopachatelů a pachatelů jejichž trestná činnost, byť někdy závažná, bývá epizodického charakteru. Roste počet osob, pro které se zisk z kriminality stal pravidelným zdrojem příjmu. Kriminalita roste zejména mezi vrstvami obyvatelstva žijícími na hranici chudoby a sociálně vyloučenými etnickými menšinami. Mezi pachateli téměř všech druhů trestných činů je dlouhodobě registrován zvyšující se podíl dětských, mladistvých a mladých dospělých pachatelů.

To vše jsou důvody vedoucí k tomu, abychom se zabývali otázkami, které vedou ke vzniku kriminality. Kdy nejprve je zapotřebí si kriminalitu rozčlenit na jednotlivé její druhy.

2.1.3 Druhy kriminality

V této kapitole provedeme rozbor z hlediska základního dělení kriminality⁷, protože o ní budeme hovořit v dalších částech práce. Při využití poznatků z policejní praxe můžeme říci, že se kriminalita dělí v zásadě na kriminalitu obecnou a kriminalitu hospodářskou.

Obecná kriminalita se dle povahy trestných činů dále dělí na majetkovou, násilnou a mravnostní kriminalitu.

⁶ č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

⁷ není-li uvedeno jinak, čerpám z ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie - Díl I. Obecná část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1995, str.69,86,96

Majetková kriminalita je především páchána s motivem nabyt rychle a pokud možno bezpracně finanční prostředky, potřebné k uspokojení potřeb osob, s cílem získání atraktivního zboží. Jde tedy o útok proti cizímu majetku. Majetková kriminalita představuje největší díl celkové kriminality. Majetková kriminalita je vymezena v IX. hlavě zvláštní části trestního zákona⁸.

Jedná se o krádeže vloupáním do rodinných domů, bytů, chat, chalup a ostatních objektů. Dále se jedná o tzv. krádeže prosté, jako jsou např. věci z motorových vozidel a jejich součástí, kapesní krádeže.

Násilná kriminalita je zpravidla páchána jako projev neúcty k životu a zdraví. Častou motivací může být snaha či potřeba demonstrovat svou sílu, imponovat ve skupině, zvýraznit se, či získat vůdčí postavení ve skupině. Již výše bylo v této práci uvedeno, a je to i poznatkem orgánů činných v trestním řízení, že násilná trestná činnost mládeže se vyznačuje stále stoupající mírou agresivity a brutality. Násilná kriminalita je však pojem používaný v kriminologii, nejedná se o výraz právní. V chápání násilné kriminality jsou velké rozdíly, které se projevují zejména v oblasti míry násilí proti osobě nebo proti věci dle ust. § 3 trestního zákona⁹.

Jedná se o loupeže, násilnou trestnou činnost spáchanou na ulici, na veřejném prostranství pod vlivem alkoholu a nealkoholických drog, šikana.

Mravnostní kriminalita je rozsáhlou oblastí, z níž jsou nejzávažnější trestné činy znásilnění dle ust. § 241 trestního zákona¹⁰ a pohlavní zneužívání dle ust. § 242 trestního zákona¹¹. Pro tyto činy je typická nejen vysoká nebezpečnost pro společnost, ale také značný zásah do oblasti důstojnosti člověka a zdravého vývoje mládeže. Zanedbatelné nejsou ani možné důsledky promítající se do oblasti psychiky a zdraví osob, zúčastněných na této trestné činnosti. K závažnějšímu poškození fyzického zdraví dochází u malé části

⁸ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

⁹ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

¹⁰ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

¹¹ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

těchto trestných činů, nelze ale opomenout často i trvalé poškození psychického rázu, které se potom projeví depresí, strachem, úzkostí, pocitem bezmocnosti a mnohdy i problémy v navazování pozdějších intimních vztahů.

Hospodářská kriminalita činí v současné době značné problémy. To vyplývá z toho, že v České republice a v ostatních zemích s vyspělou ekonomikou není tento problém chápán jednotně. Konrád a kol. uvádějí, že *hospodářská kriminalita je představována značně nehomogenní skupinou trestných činů. Zahrnuje soubor deliktů, jimž je společné, že zneužitím důvěry nezbytné pro fungování trhu a hospodářského života společnosti poškozují nebo ohrožují hospodářský pořádek a způsobují značné škody*¹².

Pro potřeby této bakalářské práce můžeme využít definice Zapletala a kol., který uvádí, že *hospodářskou kriminalitu považují za společensky nebezpečná jednání, naplňující skutkové podstaty trestných činů obsažených v trestním zákoně, jež poskytují ochranu soukromým, veřejným i státním zájmům v oblasti ekonomiky*¹³.

Dalším důležitým pojmem týkajícím se kriminality je osoba pachatele, které se budeme věnovat v následující kapitole.

2.1.4 Typologie pachatelů

Pojem pachatele trestného činu přesahuje svým obsahem z hlediska trestního práva rámec skutkové podstaty trestného činu. Četné osobnostní, sociální aj. trestněprávně relevantní charakteristiky pachatele však bezprostředně nesouvisejí s naplněním skutkové podstaty trestného činu. Slovo „kdo” na počátku skutkových podstat trestných činů znamená dle platného trestního práva *každá fyzická osoba, která dovršila patnáctý rok*

¹² KONDRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*, Policejní akademie ČE, Praha, 1996, str.45

¹³ ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie - Díl II. Obecná část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1996, str.109

věku a v době spáchání činu byla příčetná¹⁴. Tím jsou vymezeny obecné znaky pachatele trestného činu jakožto znaky subjektu každé skutkové podstaty trestného činu.

Pachatel v užším slova smyslu je ten, kdo sám naplnil všechny znaky trestného činu, nebo se o trestný čin pokusil nebo trestný čin připravoval, za předpokladu že je tato příprava trestná, a též nepřímý pachatel. Pachatel v širším slova smyslu je též spolupachatel, organizátor, návodce a pomocník. Přičemž organizátor je ten, kdo spáchání trestného činu zosnoval nebo řídil, návodce je ten, kdo navedl jiného ke spáchání trestného činu a pomocníkem je ten, kdo poskytl jinému pomoc při spáchání trestného činu.

Dalším důležitým pojmem je delikvent. Kdo je vlastně ten, o kterém mluvíme jako o delikventovi? S původním významem pojmu delikvence se pracovalo hlavně v právním odvětví, posléze se výraz delikvence rozšířil i v sociálních vědách. Označuje se jím *antisociální chování, které může, nebo nemusí, být spojeno s právními důsledky, přičemž delikvencí se zpravidla rozumí mírnější porušení právních nebo morálních norem, zejména dětmi nebo dospívajícími, zatímco termínu kriminalita se používá již pro závažné přestupky, trestné činy, u dospělých osob (zpravidla nad 24 roku věku.)*¹⁵. Někteří autoři používají též termínu juvenilní delikvence, čímž mají na mysli přestupky osob zpravidla od 16 do 18 let věku, přičemž se mladistvý dostal před soudní řízení.

2.1.5 Kriminalita s ohledem na pohlaví pachatele

Pro ilustraci v rámci obecné úvodní kapitoly uvádím typologii kriminality dle pohlaví. Mezi kriminalitou obou pohlaví nacházíme pozoruhodné rozdíly. Obrovský nepoměr je například mezi počtem mužů a žen ve vězeních, a to v celém průmyslovém světě¹⁶. Kontrasty vidíme alespoň podle oficiálních statistik. Také mezi typy zločinů, jichž se ženy a muži dopouštějí. Trestné činy žen jsou málokdy spojeny s násilím a téměř vždy bývají menšího formátu. Typicky ženskými prohřešky jsou drobné krádeže v obchodech a narušování veřejného pořádku jako výtržnictví nebo prostituce. Nelze ovšem vyloučit, že

¹⁴ zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

¹⁵ KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995, str.35

¹⁶ GIDDENS, A. *Sociologie*. 1.vydání. Praha: Argo, 1999, str. 207

skutečný rozdíl mezi kriminalitou mužů a žen je menší, než ukazují oficiální statistiky. Mohlo by se třeba stát, že policisté a jiní představitelé úřední moci budou považovat ženské pachatelky za méně nebezpečné než muže a prominou jim jednání, za které by muž byl zatčen. Ve skutečnosti je však kriminalita žen velice nízká, anebo se to tak přinejmenším jeví. Ani to, že jsou ženy z určitých příčin méně náchylné k deviantním činnostem než muži, ovšem není důvodem k tomu, abychom je úplně pominuli.

Jediný trestný čin, za který bývají ženy odsouzeny téměř stejně často jako muži, jsou drobné krádeže v obchodech. Podle některých názorů je tomu tak proto, že ženy jsou náchylnější k porušení zákona na veřejnosti, v obchodě, než v domácím prostředí. Jinými slovy, mají-li muži a ženy přibližně stejnou příležitost spáchat trestný čin, dopustí se ho se stejnou pravděpodobností. Podíl mužů a žen na krádežích v obchodech však dosud není řádně prozkoumán, takže tento závěr zůstává prozatím poněkud spekulativní.

Obecné znaky kriminality nabývají zvláštní podobu, pokud je trestný čin spáchán osobou mladší 18 let. Proto se nyní budeme podrobně věnovat rozboru kriminality mládeže.

2.2 Kriminalita mládeže

V této kapitole budeme hovořit o kriminalitě, resp. kriminalitě mládeže a o tom, jaké má předpokládané příčiny. Také si vymezíme osobnost mladistvého a nezletilého pachatele, poruchy chování. Trestná činnost nezletilých a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. To je dáno stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k páčání trestné činnosti. Mládež páchá trestnou činnost častěji se spolupachateli a ve skupině. Trestná činnost je ve většině případů páchána živelně pod vlivem momentální situace (převládá emotivní motivace oproti rozumové). Impulsem pro trestnou činnost je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Příprava trestné činnosti je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, častá je i nedostatečná

příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu. Trestná činnost se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.

Některé znaky způsobu spáchání trestné činnosti souvisejí se somatickými znaky pachatele, např. vyšší rychlostí pohybu, mrštností, obratností, menší postavou a nižší váhou¹⁷.

Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. automobily, motocykly, videa, televizory, oblečení, zbraně, nože, alkohol, cigarety, léky apod.). Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí společně. Při dělení je patrná hierarchie a podíl na spáchané trestné činnosti¹⁸.

Jako jedna z nejdůležitějších příčin kriminality mládeže se může jevit výchova v rodině a její následné vlivy. Výchova v rodině je zásadní, rodiče mají vliv na své dítě od nejútlejšího věku. Pokládají základy, na nichž pak spočívá celý další vývoj osobnosti mladistvého, zvláště po stránce mravní a citové. Rodiče jsou pro děti přirozenou autoritou, děti se podle nich učí žít, sledují jejich chování, jednání, zvyky, které potom napodobují. Seznamují se tak s formami soužití mezi lidmi a s mezilidskými vztahy. Rodinné prostředí by pro dítě mělo být pevným zázemím pro klid, bezpečnost, ochranu a pomoc v životě. Rodinná výchova je tedy jedinečná a neopakovatelná. Rodina mimo jiné také určuje sociální status dítěte, je rozhodující, pokud jde o jeho sociální prestiž a cítění. Prostřednictvím rodiny si také dítě uvědomuje své místo a svou roli ve společnosti.

Mnoha rodičům chybí potřebná kognitivní výbava a komunikační dovednosti, jež by jim usnadnily smysluplné a oboustranné naplnění společného času s dětmi. A tak v rodině mnohdy začíná destrukce přirozeného světa dětí, jež se může stát poruchou

¹⁷ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vydání Praha, Grada Publishing, 1998, str.247-254

¹⁸ ČÍRTKOVÁ, L. *Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. Kriminalistika*, 2003, str.65-71

zakotvení lidské existence a jež se pak ve svých důsledcích může promítnout do jejich přítomného či budoucího jednání. Rozvrácená rodina, závislost rodičů na alkoholu, kriminalita členů rodiny a nepřiměřená výchova můžou být dokladem negativních jevů tohoto vývoje. Nestabilita a špatná funkce rodiny, prezentované rodinnými rozepřemi a konflikty mezi členy rodiny ukazují, že významnou roli v selhávání rodinných funkcí sehrává alkohol, žárlivost, finanční potíže nebo rozdílné názory partnerů a členů rodiny¹⁹.

Dalším důležitým faktorem může být zásadní úbytek volného času, který rodiče svým dětem věnují. Tyto jevy a zcela jistě řada dalších aspektů mohou mít reálný dopad na delikventní chování mladých lidí, které je potom prezentováno jako projev neúcty k životu a zdraví, k tradicím, demonstrace síly a boj o pozici ve skupině. V této negativní souvislosti můžeme poukázat na skutečnost, že kriminalita je mládeží páchána především ve větších městech a velkých průmyslových aglomeracích, kde se k obecným důvodům kriminality ještě výrazněji připojují alkoholismus a nealkoholová toxikomanie. Je zřejmé, že právě v těchto místech se mohou mladí sdružovat do různých part a celků a v souvislosti s problémy dospívání pak páchat nejrůznější trestnou činnost.

Přesně vymezit typickou osobnost mladistvého delikventa nelze. V souvislosti s delikvencí mládeže na to, že *v období dospívání překročí v západních zemích meze zákona téměř každý muž a skoro polovina žen*.²⁰ Jde převážně o jednotlivé delikventní akty, jednotlivé epizody, příležitosti. Tyto jednorázové akty zůstávají často neodhalené, mimo evidenci všech statistik (tzv. latentní kriminalita). Problém nastává v okamžiku, kdy tyto jednorázové akty přerostou v opakující se delikventní aktivity či stálý delikventní způsob života. Tyto delikventní akty se pak pohybují od opakujících se přestupků až po závažné trestné činy. Nad konkrétními důvody, proč se děti nebo mladiství takto projevují, se zamyslíme v samostatné kapitole příčin predelikventního, případně delikventního chování jedince.

¹⁹ LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vydání Praha, Grada Publishing, 1998, str. 267-288

²⁰ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003, str. 46

Vývojová kriminologie z různých výzkumů zjistila, že lze rozlišit minimálně dva odlišné typy mladistvých pachatelů²¹:

A)Life-Course-Persistent-Offender (česky přibližně chronický celoživotní pachatel aneb recidivista) znamená, že chronický pachatel spadá do skupiny jedinců, se kterými se posléze ve vazbě setkáváme nejčastěji. Naplňují laickou představu „kriminálního“, který si ze své minulosti s sebou nese znaky tzv. kriminální kariéry. Již od útlého dětství jsou s ním výchovné problémy, objevují se zpravidla poruchy chování. *K prvním kontaktům s místy oficiální kontroly (policie, oddělení sociálně-právní ochrany dítěte) dochází zpravidla již v intervalu mezi 6. a 12. rokem věku.* Následně se objevují celkem závažné delikty, které by u dospělého naplňovaly znaky trestného činu. Některé závažné činy bývají objasněny (loupeže, vraždy, znásilnění), část z nich zůstává v poli latence. Kriminální chování jedince však pokračuje, přechází do období dospívání a následně dospělosti, z jedince se stává recidivista a intervaly mezi opakováním trestné činnosti se zpravidla zkracují.

B)Adolescence–Limited-Perpetrator (česky přibližně: mladistvý delikvent) znamená, že mladistvý delikvent se v raném dětství projevuje normálně, v jeho anamnéze většinou chybí projevy antisociálního charakteru. Ke změně dochází v období mezi 11. a 13. rokem věku dítěte, přičemž *pubescent se stává těžko ovladatelným, nerespektuje některé sociální ani právní normy, objevuje se u něj typický obraz mladistvé delikvence (např. krádeže v obchodech, poškozování cizí věci, výtržnictví atd.).* Oproti chronickému pachateli jde spíše o vzpouru, vzbouření se rodičovským a jiným autoritám, v páchání činů převažuje příležitost a významnou roli hraje páchání činu ve skupině. V průběhu dospívání a dospělosti toto jednání vyhasíná, a jedinec se včlení do normální společnosti.

Podle vývojových kriminologů se oba typy liší v mnoha ohledech. K nejdůležitějším rozlišujícím vnějším znakům patří²²:

- věk, ve kterém se u jedince objevují první problematické projevy chování,

²¹ ČÍRTKOVÁ, L. *Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. Kriminalistika*, 2003, str.48-59

²² ČÍRTKOVÁ, L. *Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých. Kriminalistika*, 2003, str.32-33

- závažnost či vzrůstající intenzita problémů (též faktor eskalace či stupňování nebezpečnosti deliktů),
- věk, ve kterém dochází k vymizení kriminálního chování.

Existuje několik základních prvků, které mohou být typické pro trestnou činnost mládeže. Mezi „klasické“ projevy řadíme:

- trestná činnost je páchána zpravidla ve skupině,
- o své činnosti mladí pachatelé často a rádi vypráví svým vrstevníkům,
- věci získané trestnou činností jsou rozdávány v rámci skupiny,
- výběr předmětu útoku je dán často momentální situací (to, co aktuálně potřebují nebo chtějí),
- způsob provedení bývá neplánovaný, nedostatečně připravený,
- pokud trestnou činnost opakují, vycházejí z minulých zkušeností a jednají obdobně.

Dalším z podstatných rozdílů, kterým se mladí pachatelé od dospělé populace, je forma možného postihu. Již výše jsme zmiňovali dobře známý fakt, že trestní odpovědnost v České republice začíná dnem dovršení patnácti let. Druhým znakem, který musí dle platné legislativy mladistvý splňovat, je rozumová a mravní vyspělost.

Bohužel musíme konstatovat, že valná část mladistvých nechápe dobrodiní, které jim platná legislativa vymezuje. Naopak se setkáváme s případy, kdy mnozí své nezletilosti k trestné činnosti zneužívají.

Např. v měsíci březnu 2008 v Mladé Boleslavi přepadli dva mladiství pachatelé jednašedesátiletou ženu, kterou následně okradli. Žena po incidentu musela vyhledat lékařské ošetření²³.

V dalším textu se budeme zabývat vlivy, které působí na osobnost mladistvých a nezletilých pachatelů trestné činnosti.

²³ http://www.mvcr.cz/rs_atlantic/project/section.cz staženo dne 28.3.2008

2.2.1 Vlivy působící na osobnost mladistvých a nezletilých pachatelů

V této kapitole si vymežíme jednotlivé věkové kategorie, změny v období dospívání a motivaci nežádoucího chování ze strany mladistvých, protože v předložené bakalářské práci budeme s těmito termíny dále pracovat.

Pojem nezletilí a mladiství je určen věkem a to²⁴:

6(12) – 15 let	PREKRIMINALITA =činy jinak trestné
15 – 18 let	KRIMINALITA MLADISTVÝCH
18 – 24(30) let	KRIMINALITA MLADÝCH DOSPĚLÝCH

1. **u věkové hranice 6 – (12) 15 let** je spodní věková hranice určena počátečním obdobím, v němž jsou registrovány první příznaky jednání dětí, které jsou v rozporu se společenskými pravidly a normami a které mají charakter určitého provinění. Již mezi 6-8 rokem jsou registrovány případy jednání, které kdyby byly páčány po dovršení 15 let, byly by hodnoceny jako trestné činy. Horní věkovou hranici pak tvoří věková hranice odpovědnosti.

2. **mladiství 15 – 18 let**, tvoří věkovou skupinu, která prochází rozhodujícím obdobím začleňování se do společnosti. Vedle rodiny a školy se na formování osobnosti začínají stále intenzivněji podílet i další činitelé. Z kriminologického hlediska mají význam takové specifické rysy, jako je nedostatek životních zkušeností, špatné hodnocení životní situace, falešné pojmání kamarádství, sklon k napodobování tendence dokázat svoji odvahu.

3. **věková hranice 18 – 24(30)** se u mladých lidí postupně vlivem zrání a získávání zkušeností mění názorová sféra i postoj k okolnímu prostředí. Osobnost se stabilizuje, vytváří se důležité hodnoty, v kontaktu s užším i širším prostředím, uplatňuje se snaha po

²⁴ není-li uvedeno jinak, čerpám z ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie - Díl II. Zvláštní část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1996, str.8-15

seberealizaci. Získává se nezávislost na dospělých a postupně dochází k adaptaci na požadavky společnosti²⁵.

Dospívající mládež označujeme jako specifickou sociální skupinu, která se vyznačuje určitými charakteristickými rysy. V období dospívání dochází k následujícím podstatným změnám²⁶:

a) **Biologické a fyziologické změny** – souvisí se změnami žláz s vnitřní sekrecí, tělesného růstu, změny v krevním oběhu, svalstvu, změny v oblasti sexuality.

b) **Psychické změny** - oblast poznání, oblast citového vývoje apod. Jedinec se často vyznačuje zvýšenou mírou kritičnosti, rychlým střídáním citů, mění se jeho pohled k autoritám, zvyšuje (či naopak snižuje) se jeho sebevědomí.

c) **Sociální změny** – vztahy k vrstevníkům, vztahy k rodičům a dospělým autoritám, vztahy k opačnému pohlaví, výběr budoucího povolání, začleňování se do společnosti.

Základní otázkou, kterou si všichni klademe, tedy zůstává, proč se mladiství dopouštějí delikventního chování a jaké motivy vedly jejich jednání tímto směrem. Podstatou našich reakcí je zpravidla nějaký důvod, motiv, který nás posouvá dále. V náhledu na problémové chování u dětí a mladistvých se uvádí následující typy motivace nežádoucího chování²⁷:

1. **Potřeba stimulace** – představuje náhradní formu potřebného vzrušení, které dítě nedokáže uspokojit jinak. Mladiství se prostě nedokáží zabavit jiným, sociálně-přijatelným způsobem, vyhledávají extrémy, často z pocitů nudy.

²⁵ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha: Portál, 2003, str. 143-150

²⁶ ALAN, J. *Etapy života očima sociologa*, 1. vydání Praha: Panorama, 1989, str. 148-165

²⁷ není-li uvedeno jinak, čerpám z VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál: Praha, 2003, str.42-50

2. Potřeba citové jistoty a bezpečí – mladistvý zpravidla nemá kvalitní citové vztahy v rodině a přimkne se k náhradnímu, často patologickému vzoru. Tím může být asociální kamarád či parta. Jedná se o jakési volání o pomoc, kdy dítě nebo mladistvý touží po ocenění, uznání, často jen po dostatku pozornosti. V případě přimknutí se k nevhodné partě přejímá její normy, je partou uznáván a hledá v ní chybějící citové zázemí.

3. Potřeba seberealizace – znamená obtížnost dosáhnout ocenění a úspěchu v jiných oblastech (např. ve sportu, dostatek koníčků, zájmů). Dítě nebo mladistvého pak vede potřeba k seberealizaci jiným směrem, mnohdy společensky nežádoucím. Potřeba být oceněn, pochválen, potřeba získat určitou prestiž. V případě asociálního zaměření skupiny může chování překročit společností stanovené normy a sklouznout v chování delikventní.

4. Potřeba úniku z aktuálně tíživé, ohrožující situace – jedinec se, často nevědomě, chová takovým nepříjemným způsobem, jako by volal o pomoc.

5. Potřeba získat žádoucí materiální prostředky – dítě touží po věcech materiální povahy, které nemá, často z potřeby sounáležitosti s určitou sociální skupinou a to např. značkové oblečení, mobilní telefon, apod.

Dalším důležitým faktorem, kterému je zapotřebí se věnovat jsou poruchy chování u nezletilých a mladistvých, protože se jedná o jeden ze základních faktorů působících na kriminalitu mládeže.

2.2.2 Poruchy chování nezletilých a mladistvých

V následující kapitole si poruchy chování nezletilých a mladistvých rozčleníme a to na neagresivní poruchy chování, kdy si uvedeme příklady tohoto jednání a na agresivní poruchy chování, kdy si taktéž uvedeme konkrétní příklady. Neboť poruchy chování u nezletilých a mladistvých jsou jednou z hlavních příčin kriminality u mládeže.

1. Neagresivní poruchy chování - formálně rozlišuje poruchy chování specifické pro dětský věk a dospívání na neagresivní poruchy chování a agresivní poruchy chování.

Podobně jako u rozčlenění chování disociálního, asociálního a antisociálního nelze přesně stanovit hranici, do které kategorie určité chování spadá. Konstatujeme, že neagresivní projevy s agresivními jsou často v kombinaci, přesto agresivní poruchy považuje společnost za závažnější. Z výše zmiňovaného lze vyvodit, že neagresivní poruchy chování představují chování disociální a některé projevy chování asociálního. Agresivní poruchy chování pak zahrnují část projevů asociálních a poruchy chování antisociálního²⁸.

O poruchu chování se nejedná, pokud jedinec nechápe význam normy (např. mentální retardace). Mezi základní typy poruchového chování v dětství řadíme např. neúměrné upoutávání pozornosti, dětskou neposlušnost, nekázeň, vzdorovitost, různé druhy útěků, lži apod.

Neagresivní poruchy chování se dělí na:

a) **lhání** - u dítěte představuje hlavní formu úniku z nepříjemné situace, kterou nedokáže, nebo nechce vyřešit jiným způsobem. O lži jako takové mluvíme v případě, že dítě dokáže rozlišovat skutečnost od fantazijních představ. Při posuzování skutečnosti, že dítě lže, bychom se měli dopátrat příčiny. Měli bychom zhodnotit, komu lže dítě nejčastěji, zda jde o záležitost účelovou, pravidelnou, úmyslnou, nahodilou, a rozhodně tyto projevy nepřecházet, nýbrž řešit a to v co nejkratším časovém rozpětí. Lež dále dělíme na pravou lež, bájnou lež a destruktivní lež.

b) **záškoláctví, útky a toulání** - najít obecné příčiny, proč dítě utíká, je problematické. Názory odborníků se shodují na faktu, že jde především o formu úniku, většinou zdůvodněného obavou, strachem, možností řešení určitého problému. Základní druhy útěků jsou útky z domova (kdy příčinou bývá nefunkční či patologická rodina, obava z trestu – např. při špatné známce ve škole, nefungujícím pocitu bezpečí). Dalším typem může být utíkání ze školy. Odlišné charakteristiky vykazují útky z ústavních a výchovných zařízení, kdy dítě utíká zpravidla ke své biologické rodině.

²⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál: Praha, 2004, str.793-801

c) **krádeže** - jsou charakterizovány jako vědomé odcizení určité věci. U dítěte předpokládá takový stupeň rozumové vyspělosti, kdy je schopno rozeznat rozdíl mezi věcmi svými a cizími, a kdy si uvědomuje porušení dané normy s etickou nepřijatelností svého činu. Zcela zásadní jsou normy společnosti a blízkého sociálního okolí dítěte. V případě, že jeho okolí krádeže svým způsobem toleruje, pak dítě samo často nepocituje, že by provedlo něco zakázaného. Při přistižení pak nemá větší pocit viny.

2. Agresivní poruchy chování - agresivní chování jako odchylku v negativním pojetí chápeme jako násilný způsob vynuceného jednání či násilné omezení práv jiných osob. Násilné jednání může být zaměřeno proti věcem, zvířatům, lidem. Mívá podobu impulzivního charakteru (náhodná rvačka) či podobu promyšleného, plánovaného, záměrného jednání s cílem ublížit druhým. Mezi specifické projevy násilného chování v dětství a dospívání patří šikana²⁹.

a) **šikana** - násilně ponižující chování jednotlivce nebo skupiny vůči slabšímu jedinci, který nemůže ze situace uniknout a není schopen se účinně bránit. Šikanování zahrnuje variabilní škálu takového chování, jehož záměrem je ublížit, ohrožit, ponížit, zastrašit nebo zesměšnit jedince, případně malou skupinu. Toto jednání má charakter cíleného, zpravidla opakovaného užití násilí jedincem nebo skupinou. Zahrnuje útoky slovní v podobě nadávek, vyhrožování, pomluv či ponižování i útoky fyzické v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě. Šikana se objevuje např. v diagnostických a výchovných ústavech, domovech mládeže, internátech, věznicích.

b) **závislosti** - zneužívání návykových látek představuje problém dlouhodobý a dostatečně známý, proto se této kapitole věnujeme pouze okrajově. Závislostí je takový stav, při kterém absence látky nebo jiného podnětu vyvolává v organismu fyzické nebo duševní obtíže. Závislost je např. nikotinismus, alkoholismus, toxikomanie.

c) **gamblerství** - patří mezi relativně novou formu závislostního chování, zvláště pokud máme na mysli závislost na hracích automatech. Automaty můžeme rozlišit na zábavní (u

²⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Portál: Praha, 2004, str.793-801

kterých výrobce slibuje hru jako proces, bez možnosti získání peněžité výhry) a automaty výherní (kde hlavním „lákadlem“ výrobců je možnost získat finanční výhru). Gamblerství představuje pro mladé lidi reálné riziko mnohočetných problémů (počínaje lhaním, podváděním, zanedbáváním školní docházky apod.) V případě patologického hráčství hrozí omezení sociálních kontaktů s vrstevníky i rodinou, ale především riziko asociálních a antisociálních projevů. Jedinec často nevidí z tíživé situace jiné východisko než opatřením si potřebných finančních prostředků krádeží, loupeží a jinými formami trestné činnosti.

d) **vandalismus** - spadá pod agresivní projevy takového chování, kdy obětí útoku je cizí věc nebo majetek. Je charakterizován jako primitivní ničení kulturních hodnot. Tyto projevy jsou často pojímány jako bezúčelné, zbytečné, surové, až barbarské. Zpravidla bývají páčány ve skupině, kdy jedinci mají z ničení potěšení, podpořené vzájemnou soutěživostí, kdo napáchá větší, či zlomyslnější škodu. Např. při fotbalových utkání tzv. „hooligans“.

e) **sprejerství** - sprejeři se většinou sdružují do malých skupin. Záměrem jejich jednání je v některých případech vytvoření „uměleckého díla“ sprejem (tzv. graffiti). V České republice existuje pouze několik profesionálů, jejichž díla mají smysl a uměleckou hodnotu. Primárním smyslem činnosti ostatních sprejerů není umělecké dílo, zpravidla jde o pocit sounáležitosti s partou, možnost zažít dobrodružství nebo vzrušení z něčeho, co je zakázané. Činností sprejerů vznikají značné hmotné škody jak na nových objektech, tak především na historických památkách. Každoročně vynakládají města statisíce korun na odstranění těchto kreseb. Mladým sprejerům byl již několikrát poskytnut „betonový“ prostor pro jejich seberealizaci, což se doposud nesetkalo s valným úspěchem. Je to logické, neboť právě moment dobrodružství a prvek zakázaného je hlavním motivem jejich činů.

V této kapitole jsme si nastínili, že poruchy chování mohou být neagresivní, kdy mezi tyto patří lhaní, záškoláctví, útky, toulání a krádeže a také agresivní poruchy chování mezi které patří šikana, různé závislosti, gamblerství, vandalismus a sprejerství. Dále je důležité, abychom si také vymezili strukturu trestné činnosti mládeže z hlediska trestního zákona a její příčiny, kdy této problematice se budeme věnovat v dalších kapitolách.

2.2.3 Struktura trestné činnosti mládeže

V následující kapitole budeme hovořit o struktuře trestné činnosti mládeže, která je do jisté míry odlišná od struktury trestné činnosti dospělých pachatelů a v poslední době praxe zaznamenává nárůst kriminality mládeže. Tento nárůst ovlivňuje zejména majetková kriminalita, kdy nejčastější trestné činy jsou krádeže vloupáním a neoprávněné užívání cizí věci. Dále jsou velmi často zaznamenávány trestné činy výtržnictví dle ust. § 202 trestního zákona³⁰ a to často v souběhu s dalšími trestnými činy, jako je např. ohrožení pod vlivem návykové látky dle ust. § 201 trestního zákona. Zároveň se nebezpečně rozrůstá násilná trestná činnost, zejména loupeže dle ust. § 234 trestního zákona a ublížení na zdraví dle ust. § 221 trestního zákona.

Nemůžeme nezmínit také brutální vraždy, které byly v letech 2003 a 2004 spáchány mladistvými a dokonce nezletilými pachateli a které byly také velmi intenzivně medializovány. Vzhledem k tomu se rozpoutala celá řada diskuzí na již v úvodu zmiňované téma snížení hranice trestní odpovědnosti a také na zřízení specializovaných ústavů pro tyto pachatele.

2.2.4 Příčiny kriminality mládeže

V této kapitole se pokusíme vysvětlit příčiny kriminality mládeže a také další faktory, které nazýváme kriminogenní faktory. V kriminologii se často vedle příčin a podmínek kriminality hovoří o kriminogenních faktorech³¹. Označujeme jimi rizikové činitele (ať příčiny či podmínky), které vyvolávají, usnadňují nebo podporují páchaní trestných činů. Jako kriminogenní faktory se vyskytují jevy, které v daném případě mají spíše charakter záměru, pohnutky či motivace spáchat čin nebo které vyvolávají neodpovědnost, nedbalost u neúmyslných deliktů. Kromě nedostatků v rodinné výchově spočívají příčiny kriminality mládeže i v dalších faktorech jako je nízká úroveň až absence vhodných aktivit využitelných zejména ve volném čase mládeže, nedostatečná výchovná

³⁰ není-li uvedeno jinak, čerpám z č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů

³¹ není-li uvedeno jinak, čerpám z ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie - Díl I. Obecná část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1995, str.46-49

práce a vliv školy, problém kvalifikace a vzdělání, nedostatečná mravní a citová výchova, absence právního vědomí a další.

Příčiny kriminality mládeže se dělí na vnitřní a vnější:

- a) vnitřní jsou faktory biologické, psychologické a fyziologické (genetika, fyzická a psychická konstituce)
- b) vnější spočívají v sociální oblasti, tj. souvisí s prostředím, v němž jedinec žije, bydlí, komunikuje

Mezi nejčastěji zmiňované příčiny patří především dědičnost, konstituce, dysfunkce orientační rodiny, vliv deviantních subkultur a skupin a nízká míra sociální kontroly. Jmenovanými se budeme nyní zabývat podrobněji.

2.2.4.1 Dědičnost

V podstatě všechny osobnosti vlastnosti i většina lidských postojů a dokonce zájmů je dědičná, proto je zcela logické, že se lidé při uvažování o příčinách lidského chování obrací k dědičnosti. Genetické vlohы určují míru rizika vzniku nějaké psychické odchylky³². Pravděpodobnost vzniku určité kombinace dědičných dispozic je závislá na způsobu partnerského výběru, různé psychické vlastnosti neovlivňují tyto preference stejným způsobem. Variabilita dědičných předpokladů potomků je vždycky ovlivněna nenáhodností partnerské volby jejich rodičů. Lidé, kteří nejsou zcela psychicky normální, kteří se projevují nestandardním a často nepřijatelným způsobem, jsou akceptováni jen určitými, mnohdy opět nějak alterovanými jedinci. Za těchto okolností už většinou nejde o výběr, ale o dostupnost.

Míra dědičnosti se velmi těžko určuje, protože zde spolupůsobí celá řada různých faktorů. Vztah mezi genetickými předpoklady a působením prostředí je již od počátku vývoje vztahem vzájemné interakce. Děti s odlišnými dispozicemi se budou již od počátku

³² není-li uvedeno jinak, čerpám z MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha: Portál, 2003, str. 21-31

svého života projevovat rozdílným způsobem a budou proto vyvolávat nestejné reakce okolí. Tendence k určitému způsobu reagování, která je dána geneticky, může v krajním případě představovat rizikový faktor.

Základem psychických funkcí je centrální nervová soustava. V genetickém aparátu je zakódován program individuálního rozvoje jedince, který se projevuje variabilitou rozvoje centrální nervové soustavy. Vývoj mozkových struktur a s nimi spojených funkcí je důležitým předpokladem rozvoje různých schopností i osobnostních vlastností, ale i jejich poruch. Vývoj mozku se uskutečňuje zráním, jehož průběh určuje genetický kód. Pokud by byla genetická informace nějak poškozena, projevilo by se to narušením vývoje nervových struktur a jejich funkcí. K poškození mozku může ovšem dojít i v důsledku negativního působení různých vnějších faktorů jako např. úraz nebo infekce.

2.2.4.2 Konstituce

Především se jedná o psychickou vybavenost jedince, o určité vrozené osobnostní dispozice, mezi které patří zejména temperament, LMD – lehká mozková dysfunkce, inteligence či pohlaví. Pravděpodobnost vzniku delikventního chování zvyšuje syndrom hyperaktivity (trvalý neklid a velké kolísání pozornosti - dříve označováno jako lehká mozková dysfunkce, dnes se užívá názvu ADHD - Attention Deficit Hyperactivity Disorder). K výrazným symptomům tohoto syndromu patří také změny nálad, impulzivita a neobratnost³³.

Kromě syndromu hyperaktivity zvyšují pravděpodobnost jiné medicínsky zjištěné abnormality, především abnormality elektroencefalografického záznamu mozkové činnosti (EEG) či vrozené psychopatie (psychopaté mají sníženou sebekontrolu, nižší toleranci, odpovědnost, vyšší impulzivitu, jsou méně přátelští, mají pocit nadřazenosti a jsou egoističtí).

³³ PEŠATOVÁ, I. *Vybrané kapitoly z etopedie 1. díl*, 1. vydání, TU Liberec, 2003, str. 53

Dále se mezi konstituční dispozice počítá také snížená úroveň rozumových schopností a pohlaví jedince (muži se častěji dopouštějí trestných činů - pravděpodobně na základě vrozeně vyšší agresivity, ale též i na základě odlišné výchovy - tvrdosti).

Mezi další příčiny kriminality nezletilých a mladistvých se dá zařadit také rodina a to, jak její působení, tak její funkce.

2.2.4.3 Rodina

Rodinou se rozumí malá, primární, neformální sociální skupina, která vznikla manželstvím a umožňuje vzájemné soužití mezi oběma manželskými partnery, soužití rodičů a jejich dětí, vztahy mezi příbuznými a vztahy mezi rodinou a společností. Z pohledu rodinné výchovy můžeme považovat za rodinu manželství muže a ženy, kteří vzájemně spolupůsobí při výchově svých dětí a vedou je k existenci ve společnosti. Každá rodina by měla plnit určité funkce, aby docházelo ke správnému psychickému i fyzickému vývoji osobnosti jednotlivce.³⁴

Je považována za hlavního činitele, jenž svým selháváním dětem umožňuje kriminální chování. Rodina je základním prostředím, ve kterém dítě přejímá vzory chování (nejen podle toho, co rodiče dělají, ale zejména také podle jejich reakcí na chování dítěte). Rizikovými faktory v rodině jsou především kvalita rodinných vazeb, kvalita komunikace, styl výchovy v rodině a s ním související uplatňování disciplíny v rodině, častost a kvalita dohledu rodičů a nepřítomnost rodičovské postavy v rodině.

Z hlediska směru působení rodiny můžeme rozlišit tyto funkce³⁵:

1. **Funkce rodiny směrem ke společnosti** - rodina je součástí společnosti, touto společností je podmíněna a zároveň ji spoluutváří.

³⁴ GIDDENS, A. *Sociologie*. 1.vydání. Praha: Argo, 1999, str. 156-162

³⁵ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha: Portál, 2003, str. 37-43

2. **Funkce rodiny směrem k bezprostřednímu okolí** - rodina plní funkce vzhledem k příbuzným, sousedům a známým, kde žije, vzhledem ke škole, do které chodí děti.
3. **Funkce rodiny vzhledem ke svým členům** a to jak ke skupině, tak i k jednotlivcům - jedná se o funkce psychologické, tzn. zajištění psychického vývoje každého jednotlivce.

Z hlediska úkolů, které má rodina plnit pro plnohodnotné žití všech svých členů, jsou uváděny tyto základní čtyři typy funkcí³⁶:

1. **Funkce biologická** - hlavním úkolem je zajistit reprodukci jedinců a sexuální uspokojení obou partnerů.
2. **Funkce ekonomická** - úkolem je materiálně zabezpečit všechny členy rodiny, popřípadě zabezpečit bezprostřední výrobní činnost rodiny.
3. **Funkce výchovná** - úkolem je dítě naučit poznávat mezilidské vztahy, různé role a pozice ve společnosti. Důležitým úkolem rodiny je zakládat, upevňovat a dále rozvíjet v dítěti vědomí povinnosti, zodpovědnosti, ohleduplnosti a úcty k člověku. Pochopit všechny věci okolo nás jako něco samozřejmého a neoddělitelného od běžného života.
4. **Funkce emoční** - úkolem je uspokojit základní emoční potřeby jedince (potřebu lásky, bezpečí, jistoty, sounáležitosti, sebeúcty, uznání, úspěchu a potřebu někam a k někomu patřit).

Podstatné pro vývoj každého jednotlivce je, když rodina tyto uvedené funkce plní - v tom případě mluvíme o rodině **funkční**. Některé rodiny plní pouze některé funkce a tak v tomto případě hovoříme o rodině **dysfunkční**. V případě, že rodina své funkce neplní a navíc v takovéto rodině působí i vlivy negativní jako alkoholismus, prostituce, kriminální zkušenosti, pak mluvíme o rodině **afunkční**. V tomto případě si dítě utváří a upevňuje negativní návyky, hodnoty a postoje, které se mohou projevit v pozdějším věku³⁷.

³⁶ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha:Portál, 2003, str. 37-43

³⁷ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha:Portál, 2003, str. 44-48

Ovšem i dnes se v mnoha případech uskutečňuje organizace vztahů v rodině, utváření životního stylu a výchova dětí vůbec metodu pokusu a omylu, nebo se úzkostlivě lpí na tradici, na zkušenosti získané v dětství. To by nebylo až tak špatné pokud by daná zkušenost, a na ní postavená tradice, měla žádoucí hodnotu. Další významnou spojitost lze spatřovat ve výrazné ekonomické orientaci naší společnosti a v celkově uspěchaném životním stylu. V důsledku zvýšené pracovní zatíženosti se čím dál více vytrácejí chvíle, kdy se rodina schází pohromadě, dostavuje se únava rodičů a díky tomu dochází k zúžení rodičovské péče, která se omezí na zabezpečení materiálních požadavků, na organizační chod rodiny a jeho kontrolu. Časová tíseň nastoluje požadavek řešit vzniklé problémy věcně, rychle, často bez náležité trpělivosti.

Příbylo rodin, kde se členové potkávají ve dveřích, komunikují v podstatě na dálku, a když jsou náhodou pohromadě, tak je tu televize, která přehluší jakoukoli potřebu s něčím se svěřit, něco sdělit ostatním v rodině. V rodinách tak ubývá možností individualizovaných projevů emocí, ale také ochoty a potřeby je sdílet s druhými. S tím je spojen problém identifikace s hodnotou, která se odehrává v oblasti emocí. Důsledkem je pak chudost hodnotového systému nebo jeho nekonzistentnost. Uspěchaný, netrpělivý způsob rodinného života neposkytuje dostatečný prostor emocionálního bezpečí a emocionální podpory dítěte. Nedostatečná emocionální akceptace dítěte takového, jaké je, vyvolává citovou deprivaci.

Za základní kriminogenní faktory v rodině např. patří rozvrácená rodina, závislost rodičů na alkoholu nebo jiných drogách, kriminalita členů v rodině, nepřiměřená výchova dítěte a mladistvého (přehnaná tvrdost nebo naopak přehnaná shovívavost), lhostejnost rodičů k chování dítěte ve škole, k prospěchu, ke způsobu trávení volného času, pobyt dítěte v dětském domově, preferování podnikatelských a jiných aktivit a angažovanost rodičů v zaměstnání před výchovou dětí³⁸.

³⁸ ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie - Díl I. Obecná část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1995, str.45-50

2.2.4.4 Škola

Jde o další sociální prostředí, ve kterém dítě tráví poměrně dost času a ve kterém se může setkat s různými lidmi a přejímat jejich vzorce chování. Funkce a především vliv školy se postupem času mění (především výchovná funkce školy v posledních letech zůstává na okraji) i přesto je vedle rodiny významným činitelem v procesu socializace jedince, záleží proto velmi na vzájemném vztahu a spolupráci školy a rodiny (je nutné udělat školu otevřenou - kontaktovat rodiče, nebýt uzavřenou institucí, která jen známkuje vědomosti žáků, zajímat se o rodinu, spolupracovat a předcházet patologickým jevům)³⁹.

Škola však může být také rizikovým činitelem - zejména u osobnosti učitele, který je z počátku pro dítě velkým vzorem, ale také člověkem, který má na dítě neustálé požadavky (nutí ho učit se, chovat se určitým způsobem, přizpůsobit se průměru). Na dítě působí hlavně známkování, které dává základ sebehodnocení dítěte. Důležité je, že ve škole si žáci vytvářejí postupně určité skupiny, které mohou být ale také asociální (šikana, záškoláctví aj.)

Rizikový učitel, tzn. učitel, jehož styl zvyšuje pravděpodobnost vzniku delikventního chování, je především učitel lhostejný, který se zaměřuje jen na obsah, autoritářský učitel, neschopný reagovat na potřeby dětí, na jejich odlišnost (dětí, které nestačí, děti, které jsou "příliš" chytré) učitel, který motivuje negativně a zaměřuje se jen na deficity dětí. Rizikovým faktorem ve školním prostředí je také silná orientace na výkon žáka, neprospěch, záškoláctví, parta⁴⁰.

Za základní kriminogenní faktory ve školské výchově např. patří nepravdivá školní docházka, špatný prospěch, nevhodné chování žáků k učitelům, učitelů k žákům, arogantní přístup učitele k žákům, špatná spolupráce rodičů se školou, nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy.

³⁹ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha: Portál, 2003, str. 75,76

⁴⁰ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha: Portál, 2003, str. 76,77

Řada delikventní mládeže nemá ukončeno základní vzdělání. U některých z nich je zjišťována podprůměrná inteligence, která se projevuje v nedostatku sebekritičnosti, scestných zájmech na jedné straně a naopak pocit podceňování na straně druhé. To bývá často spojeno se snahou upoutat na sebe pozornost za každou cenu. Tito lidé nemají konkrétní představy o životní perspektivě a to ani v relativně blízké budoucnosti.

2.2.4.5 Skupina a subkultura mládeže

Přirozeným procesem v určité skupině osob, které spolu sdílejí část dne je, že se mezi nimi začnou vytvářet určité systémy vztahů a z formální skupiny (jako je třeba školní třída) se vytvoří několik neformálních skupin (na základě prospěchu, stejných zájmů, sympatií aj.). Skupiny a subkultury mládeže (tj. skupiny mládeže, které se odlišují svým oblékáním, slovníkem a vůbec stylem života) však mohou být velmi výrazným činitelem při vzniku delikventního chování⁴¹.

Tyto skupiny se tvoří nejvíce v období dospívání, které samo o sobě je rizikovým obdobím pro vznik delikvence, kdy jedinec hledá sám sebe, odmítá autoritu, chce se od dospělých lišit, vliv rodiny slábne, dospívající hledá někoho, kdo by mu rozuměl. Vrstevnické skupiny navíc jsou prostředím, ve kterém se jedinec snaží "vytáhnout", kde se členové skupiny vzájemně hecují. Jedinec se také může dostat do subkultury patologické a to jsou např. gangy, drogy, náboženství, rasismus aj.

Proto je důležité všimnout si skupin mládeže a toho, jakým způsobem tráví volný čas. V současné době dost ubylo volnočasových aktivit pro děti a mládež, to znamená, že se mládež nudí.

2.2.4.6 Média

Násilí v televizi, ve videofilmech, v časopisech, v počítačových hrách a v technice virtuální reality není na rozdíl od násilí prožívaného v rodinách a jiných společenských

⁴¹ MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*, 2. vydání Praha: Portál, 2003, str. 81,82

skupinách skutečné, je jen představované, zobrazené, možné. Přesto ho mnozí označují za nejnebezpečnějšího pachatele, protože dnes se může stát nejčastějším a nejdostupnějším. O jeho vlivu na psychický vývoj dětí, dospělých i celé společnosti existují dnes už stovky prací, laboratorních i klinických výzkumů s různým metodologickým i teoretickým základem⁴². Televizní násilí, jemuž nezralý jedinec přihlíží, nebo násilí, jež může dokonce sám „vyrabět“ tím, jak stiskne tlačítko na počítače, vniká prostřednictvím obrazovky velmi působivě do myšlenkového a emočního světa jedince, ale proniká i do soukromí rodiny a celé kultury. Televize však může vývoj ovlivnit i nepřímo např. tím, že omezuje emoční komunikaci uvnitř rodiny. Rodiče věnují rozhovoru s dětmi stále méně času a svou rodičovskou roli přenechávají televizoru, který dítě „zabaví a ohlídá“.

Za tohoto stavu se v mnohých rodinách dívají děti na televizi několik hodin denně a zhlédnou neuvěřitelné množství krutosti, včetně vražd. Vliv televizního násilí na psychický vývoj není ovšem tak jednoduchý, jak by bylo možno soudit z uvedeného, sotva jej můžeme oddělit od mnoha dalších faktorů. Proti zjednodušujícímu názoru na příčinný vztah mezi násilím v televizi a přejatým násilným chováním jedince a proti návrhům, aby se toto násilí omezilo restrikcí brutálních scén alespoň v době, kdy programy sledují děti, se uvádí řada námitek. Sledování samo o sobě není příčinou - je důležité dítěti vysvětlit. Také určitá souvislost mezi kriminalitou dětí a mládeže a jejich sledováním pořadů zobrazujících násilí již roční dítě dokáže napodobovat to, co vidělo v televizi.

Dítě sice má určitou míru kritičnosti, ale ta se dá vhodným způsobem oslabovat (zábavné podání násilných scén), časté je také stírání žánrů - dítě má potom problém rozeznat, co je fikce a co skutečnost, pokud mu to rodiče nevysvětlí.

Poté co jsme si popsali příčiny kriminality mládeže, které jsme si rozdělili na vnější a vnitřní, kdy jsme se zabývali těmi nejdůležitějšími mezi, které patří dědičnost, konstituce, rodina, škola, skupina a subkultura mládeže a média se budeme dále věnovat podmínkám kriminality.

⁴² LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vydání Praha, Grada Publishing, 1998, str.289

2.2.5 Podmínky kriminality mládeže

V kapitole Podmínky kriminality považujeme za podmínku zejména kriminogenní situaci. Zpravidla to jsou zvláštnosti prostředí, které napomáhají ke spáchání kriminálního deliktu. Jde o takové vlivy, které jsou rozdílné od příčin páčání. Tyto situace buď existují bez přičinění pachatele či oběti, nebo je pachatel či oběť bezděčně či záměrně navozují, působí objektivně v určitém období a čase a v určité společnosti. Příčina je realizovaná za určitých podmínek nebo jen v určitých podmínkách, přičemž hodnocení podmínky pro spáchání kriminálního deliktu je ovlivněno osobou⁴³.

To znamená, že co může být podmínkou pro páčání trestného činu mladistvým, může u dospělého pachatele působit jako překážka a naopak. Každá kriminogenní situace má i jiný charakter, zejména podle druhu trestných činů, podle místa či času. V této souvislosti uvádí Zapletal a kol., že *příznivá situace pro krádež automobilu bude jiná než pro vyloupení banky či pro výtržnost. Také pokud jde o obdobný charakter trestné činnosti, bude se míra příznivosti kriminogenní situace lišit podle místa (např. při vloupání bude záležet dosti na tom, zda objekt se nachází na venkově či rušné části velkoměsta). Obdobně je tomu i s časem (denní doba, období dovolených apod.)*.⁴⁴

Vedle podmínek, které mají vliv na kriminalitu nezletilých a mladistvých je také důležité zabývat se jakými způsoby páčají trestnou činnost.

2.2.6 Způsoby trestné činnosti mladistvých pachatelů

V této kapitole si vymezíme způsoby trestné činnosti mladistvých pachatelů, které Konrád a kol. uvádí, že *způsob páčání trestných činů mladistvých pachatelů je věkem pachatele výrazně determinován (jeho psychickým a somatickým vývojem, vlastnostmi,*

⁴³ ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie - Díl I. Obecná část* (druhé upravené vydání), Praha Policejní akademie ČR, 1995, str.45-47

⁴⁴ ZAPLETAL, J. a kol., *Kriminologie - Díl I. Obecná část* (druhé upravené vydání), Praha Policejní akademie ČR, 1995, str.54

zkušenosti.)⁴⁵ V tomto směru mezi dospělými a mladistvými pachateli se projevují určité zvláštnosti, ke kterým zejména patří:

- výběr předmětu útoku mladistvým pachatelem je determinován jinými hodnotovým systémem
- trestná činnost je častěji páchána se spolupachateli a ve skupině, uvnitř které dochází k různé úrovni organizovanosti činnosti
- příprava ke spáchání trestné činnosti u mladistvých pachatelů je nedokonalá, obvykle schází prvek plánování, objekty napadení nebývají předem vytipovány a jsou vybírány náhodně. Častá je i nedostatečná příprava vhodných nástrojů ke spáchání trestného činu, protože se nepočítá s výskytem možných překážek
- chování mladistvých pachatelů se vyznačuje neúměrnou tvrdostí, která se projevuje určitými znaky, jako je devastace okolí, ničení předmětů a znehodnocení zařízení, což mívá za následek vyšší škody na zdraví a majetku poškozených osob
- konání mladistvých pachatelů je poznamenáno nedostatkem vědomostí a schopností při překonávání překážek, mnohdy je použito neúměrných prostředků k dosažení cíle, např. nadměrného úsilí. Mladiství pachatelé mnohdy nepoužívají složitější nástroje k překonání překážek a v případě použití nedochází k jejich optimálnímu využití, což se projeví při hodnocení celého komplexu úkonů použitého způsobu spáchání
- na páchání trestné činnosti mladistvých má značný vliv alkohol (nebo jiná návyková látka), který posiluje odvahu k páchání protispolečenské činnosti, zvyšuje agresivitu, nekoordinovanost pohybů, a podporuje nepřiměřené reakce na vnější podněty
- při opakované trestní činnosti páchané mladistvými pachateli se vyskytují specifické znaky z předcházející trestné činnosti, které tvoří charakteristický soubor opakovaného

⁴⁵ KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*, Policejní akademie ČR, Praha, 1996, str.27-28

konání. Trestná činnost mladistvých, zejména majetková, je často páchána opakovaně na témže místě nebo v bezprostřední blízkosti

- při získávání alibi (o přítomnosti či nepřítomnosti na určitém místě) se mladiství pachatelé orientují na osoby ze skupiny, do které sami patří. Není typické získávání alibi od dospělých osob, u spoluzaměstnanců, u rodičů nebo ve škole
- o připravované, ale i o spáchané trestné činnosti, se mladiství pachatelé rádi svěřují členům své skupiny
- utajování činu a zahlazování stop bývá podceňováno a proto úkony, týkající se zahlazování stop o spáchané trestné činnosti, mladiství pachatelé zpravidla nevykonávají
- věci, získané trestnou činností skupinou mladistvých, jsou velmi brzy po spáchání rozdělovány mezi její členy, a to s přihlédnutím na postavení mladistvého pachatele ve skupině a podle jeho podílu na spáchání činu. Finanční prostředky se zpravidla utrácejí ve skupině mladistvých pachatelů
- pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. auta, motocykly, rádia, videa, oblečení, nože, zbraně, alkohol, cigarety, léky apod.) a mnohdy mnohem cennější věci nechávají bez povšimnutí
- mladiství pachatelé jednají více emotivně než rozumově, trestná činnost je páchána ve většině případů živelně pod vlivem momentální objektivní situace, místa a doby činu
- po spáchání trestného činu mladiství pachatelé v mnoha případech navazují kontakt s poškozenou osobou s cílem jejího ovlivnění, aby např. upustila od oznámení trestného činu, případně navazují styky s osobami, např. za účelem zpeněžení získaných věcí apod.

- některé znaky způsobu páčání vyplývají ze somatických vlastností pachatele. Ve srovnání s dospělými pachateli je to větší rychlost, obratnost, menší postava, hmotnost těla apod.

Zhodnocením uvedených zvláštností a charakteristických znaků způsobu páčání trestné činnosti je možné zjistit, zda trestný čin spáchal mladistvý nebo dospělý pachatel.

2.2.7 Právní aspekty trestné činnosti mládeže

V následující kapitole si ujasníme právní aspekty trestné činnosti mládeže, kdy zvláštní ochranu rodině, dětem a mladistvým zaručuje čl. 32 Listiny základních práv a svobod a dále Úmluva o právech dítěte, které deklarují právo dítěte na zdravý vývoj, rodičovskou péči, život v rodině, vzdělání a zaměstnání.⁴⁶ Je důležité si především uvědomit, že dítě nemá právní vědomí, je snadno zranitelné a ovlivnitelné okolím a jediné dostatečná právní ochrana zaručuje jeho další nenarušený vývoj ve společnosti.

Ochrana postavení dítěte a jeho oprávněných zájmů představuje rozsáhlý soubor práv dítěte, která jsou upravena v různých právních odvětvích a normách⁴⁷. Jde především o předpisy práva rodinného, občanského, sociálního a práva správního, dále práva trestního a přestupkového.

Zákon o rodině č. 94/1963 Sb., ve znění zák. č. 91/1998 Sb. nově upravuje pojem rodičovské zodpovědnosti jako soubor povinností a práv rodičů k nezletilým dětem, které spočívají v zajišťování jejich výchovy, výživy, správě majetku a vytváření harmonického rodinného prostředí. Tam, kde rodiče nemohou, nechtějí nebo zneužívají své rodičovské zodpovědnosti, tedy ohrožují zájem dítěte, zasahuje do jinak chráněného soukromí rodiny stát, který plní svoji roli opatřeními sociálně - právní ochrany dětí.⁴⁸

⁴⁶ Listina základních práv a svobod a dále Úmluva o právech dítěte, čl. 32 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 106/1991 Sb.)

⁴⁷ zákon č. 359/1999 Sb. Zákon o sociálně- právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů

⁴⁸ zákon č. 94/1963 Sb., Zákon o rodině ve znění zák. č. 91/1998 Sb.

Soudní ochranu práv dítěte a ukládání výchovných opatření soudem upravuje občanský soudní řád, péče soudu o nezletilé. Opatrovnický senát rozhoduje ve věci výchovy a výživy nezletilých, o styku rodičů s nimi, o navrácení dítěte, o omezení, pozastavení nebo zbavení rodičovské zodpovědnosti, o záležitostech, o nichž se rodiče nemohou dohodnout.⁴⁹

Soud vede rodiče popř. opatrovníky nezletilých k řádnému plnění povinností při péči o nezletilé. Vyřizuje podněty a upozornění občanů a právnických osob stran výchovy nezletilého a činí vhodná výchovná opatření, pokud je neučinil orgán sociálně - právní ochrany podle zvláštního zákona.

Vyžaduje-li to zájem na řádné výchově dítěte, může orgán sociálně- právní ochrany dětí:

- napomenout vhodným způsobem nezletilého, jeho rodiče a osoby, které narušují jeho řádnou výchovu,
- stanovit nad nezletilým dohled, který provádí za součinnosti školy, občanských sdružení v místě bydliště nebo na pracovišti,
- uložit nezletilému omezení, které zabrání škodlivým vlivům na jeho výchovu.

Zejména zakáže nezletilému návštěvu podniků a zábav pro něho nevhodných.

Pouze soud může, vyžaduje-li to zájem dítěte, svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby než rodičům, jestliže tato osoba poskytuje záruku jeho řádné výchovy a se svěřením dítěte souhlasí. Soud může svěřit dítě též do pěstounské péče. Podmínky stanoví zvláštní předpis.

Jestliže výchova dítěte je vážně ohrožena nebo narušena a dříve uložená výchovná opatření nevedla k nápravě (event. rodiče nemohou výchovu dítěte zabezpečit), může soud

⁴⁹ není-li uvedeno jinak, čerpám ze zákona č. 104/1988 Sb., Zákon ČNR o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění Nálezu Ústavního soudu č. 72/1995 Sb.

nařídít ústavní výchovu. Nařízení ústavní výchovy představuje závažný zásah do života dítěte. Dochází k zásadní změně prostředí i životního režimu dítěte.

Sankce a ochranná opatření mladistvých v zákoně ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů⁵⁰.

Přestupek je zaviněné jednání, které ohrožuje nebo porušuje zájem společnosti. Mladiství jsou traktováni z hlediska možných sankcí mírněji. Za přestupek lze uložit sankce: napomenutí, pokutu, zákaz činnosti a propadnutí věci. Opatření mají charakter omezující (např. zákaz navštěvovat určitá veřejně přístupná místa, kde se podávají alkoholické nápoje a pořádají sportovní nebo kulturní podniky. Lze je uložit pachateli přestupku na úseku ochrany před alkoholismem a jinými toxikomaniemi, proti veřejnému pořádku a proti občanskému soužití.

Přestupky páchané rodiči (zákonnými zástupci) a jinými osobami mohou ohrožovat zájem (dobro) dítěte. Jedná se o přestupky na úseku sociálních věcí, zdravotnictví, školství, ochrany před alkoholem a jinými toxikomaniemi. Na druhé straně mladiství mohou porušovat celou škálu chráněných společenských vztahů (např. přestupky proti veřejnému pořádku, občanskému soužití atd.).

Na postih přestupků se vztahují obecné předpisy o správním řízení, podle kterého postupují obce, okresní úřady, policie a jiné orgány státní správy.

Trestní stíhání mladistvých pachatelů je upraveno v zákoně č. 140/1961 Sb., trestní zákon ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů⁵¹.

Obecné ustanovení vymezuje pojem mladistvého (15 - 18 let) a stanoví zásadu, že soud při projednávání a rozhodování přihlédne ke zvláštní péči, kterou společnost věnuje

⁵⁰ není-li uvedeno jinak, čerpám ze zákona č. 200/1990 Sb., Zákon ČNR o přestupcích ve znění pozdějších předpisů

⁵¹ není-li uvedeno jinak, čerpám ze zákona č. 140/1961 Sb., Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů a v zákoně č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění pozdějších předpisů

mládeži. Trestní odpovědnost mladistvého spočívá v odlišném hodnocení stupně společenské nebezpečnosti činu pro společnost jako materiálního znaku trestného činu.

Zvláštní ustanovení trestního řádu zajišťují, aby byly objasněny všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí soudu, a to jak o vině, tak o přiměřeném trestu nebo ochranném opatření. Zdůrazňují se výchovné momenty v řízení, zajišťuje se obhajoba mladistvého ve všech stádiích trestního řízení. Nejdůležitějším pramenem pro zjištění poměrů mladistvého jsou orgány sociálně-právní ochrany. Tento orgán má s ohledem na jeho poslání a roli v trestním řízení potřebné pravomoci.

1. do vazby může být mladistvý vzat jedině tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jinak. Účelem trestu u mladistvého je, aby trestem byla zabezpečena jeho výchova v řádného občana se zřetelem k jeho osobním vlastnostem, rodinné výchově, k prostředí z něhož pochází.

2. ochranná výchova je druhem ochranného opatření a trvá, dokud to vyžaduje její účel, maximálně však do 19 let. Pro uložení ochranné výchovy musí být splněny tyto podmínky a to o výchovu mladistvého není náležitě postaráno, výchova mladistvého byla zanedbána a vyžaduje to prostředí, v němž mladistvý žije. Ochrannou výchovu lze uložit i osobě mladší 15 let, která dovršila 12 let, tedy pro nedostatek věku trestně neodpovědné. Obligatočně se ochranná výchova uloží tehdy, dopustil-li se dětský pachatel takového trestného činu, za který trestní zákon ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu. Soud také může učinit též tehdy, jestliže je to nutné k zajištění řádné výchovy osoby mladší než 15 let, která spáchala čin, který by jinak byl trestným činem.

3. výkon trestu odnětí svobody u mladistvých je upraven v zákoně č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů. Výkon vazby je upraven zákonem č. 293/1993 Sb., o výkonu vazby. Vazba i trest odnětí svobody se vykonávají ve zvláštních věznicích. Od roku 1993 je realizován "Program zacházení s mladistvými vězni". Jeho náplní jsou aktivity vedoucí k soběstačnému a plnohodnotnému zařazení mladistvého do občanského života po propuštění⁵².

⁵² zákon č. 169/1999 Sb., zákon o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů

4. alternativní opatření v rámci trestního řízení. Trestní právo vycházející ze zásady pomocné úlohy trestní represe aplikuje státní donucení trestněprávními prostředky jen tehdy, když neexistuje jiné řešení, jak dosahovat souladu chování lidí s právem. Tímto způsobem lze řešit, zejména případy menší závažnosti, kdy ustupuje zájem státu na potrestání pachatele a je dávána přednost kompenzaci škody a jiné újmy, jež byla způsobena oběti trestného činu.

V roce 2003 byl přijat zákon č. 218/2003 **o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy** a o soudnictví ve věcech mládeže, který upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně. Tento zákon sleduje mimo trestní opatření i nápravu pachatele, s cílem jeho zařazení do společnosti a odčinění případné újmy, kterou způsobil. V hlavě II. tohoto zákona je uvedena trestní odpovědnost mladistvého, provinění, účinná lítost a také účel opatření, což je především vytvoření podmínek pro sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází, i jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění.

Účelem trestu u mladistvého pachatele je zabezpečení výchovy v řádného občana se zřetelem na jeho osobnostní vlastnosti a k prostředí, ze kterého pochází. Tresty, které lze mladistvému uložit, jsou taxativně vymezeny, a to v § 10 tohoto zákona. Tento zákon využívá probačního programu a alternativních trestů. Do vazby smí být mladistvý pachatel vzat pouze tehdy, nelze-li účelu vazby dosáhnout jiným způsobem. Tím může být např. záruka důvěryhodné osoby nebo zájmového sdružení občanů, schopné příznivě ovlivňovat chování mladistvého (rodiče nebo jiné blízké osoby s patřičnou autoritou, vychovatel z internátu nebo nadřízený z pracoviště). Jiný způsob je slib samotného mladistvého pachatele nebo ve výjimečných případech, i peněžitá záruka. Častěji je využíváno umístění mladistvého pachatele do výchovného ústavu.⁵³

Na kriminalitu mládeže má bezesporu vliv také Policie České republiky, kdy její působnost si vymezíme v následující kapitole.

⁵³ zákon č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže

2.2.8 Působnost Policie České republiky v oblasti kriminality mládeže

Policie má podrobné informace o struktuře a charakteru trestné činnosti mladistvých, o jejich podmínkách a okolnostech a pachatelích trestných činů. Tyto informace jsou základní podmínkou pro iniciativní předkládání bezpečnostních a preventivních opatření v rámci působnosti policie i mimo ni. Policie České republiky má na každém okresním ředitelství oddělení, které se nazývá preventivní informační služba.

Tato preventivní informační služba se většinou zabývá:

- přednášky a besedy pro školní mládež, kde se např. projednávají témata ohledně trestné činnosti páchané mládeží a to zejména šíření drog mezi mládeží, krádežemi jak prostými tak kapesními, vloupáním do motorových vozidel.
- podílí se na přípravě a realizaci projektů prevence kriminality mladistvých
- terénní akce pro veřejnost, např. dny dětí, ukázky z práce policie
- policejní schránky důvěry

Dále Policie České republiky spolupracuje s:

1. Probační a mediační službou, která se zabývá prevencí kriminality u dospělých i mladistvých pachatelů a směřují k integraci pachatelů zpět do společnosti, ke zvýšené participaci poškozených na procesu řešení následků trestných činů a k ochraně společnosti před kriminalitou a opakováním trestné činnosti s mladistvými a mladými vězni.
2. Orgánem sociálně-právní ochrany dětí, který se zabývá případy dětí, mladistvých v rodinách, které jsou v obtížné rodinné situaci. Práce a řešení s dětmi, mladistvými s výchovnými problémy. Dále řeší problematiku útěků dětí a mladistvých z ústavů.
3. Základními školami, Středními odbornými učiteli, které se zabývají standarty specifické primární prevencí, v nichž je zahrnuta především protidrogová prevence i oblast prevence kriminality. Zabezpečují cílené primární prevence kriminality a včasné intervence v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy.

Ještě je zapotřebí věnovat se kriminalitě nezletilých a mladistvých z obecného hlediska, se specifikací na roky předcházející našemu průzkumu, tedy na obecné statistiky kriminality nezletilých a mladistvých do roku 2005.

2.3 Obecné statistiky trestné činnosti nezletilých a mladistvých

V následující kapitole si uvedeme obecné statistiky trestné činnosti nezletilých a mladistvých za rok 1990 až 2005⁵⁴, kdy průzkumná část předložené bakalářské práce se zabývá roky následujícími tedy roky 2006 a 2007. Je také zapotřebí zmínit, že obecné statistiky jsou zpracovány z hlediska celé České republiky, kdežto průzkumná část předložené bakalářské práce se soustřeďuje pouze na region Mladá Boleslav. Přesto je dobré mít alespoň zřejmý přehled o trestné činnosti nezletilých a mladistvých v České republice.

Tabulka č. 1 – podíl objasněných trestných činů na celkovém počtu spáchaných trestných činů v letech 1990-1997 v ČR a podíl nezletilých a mladistvých pachatelů na objasněných trestných činech v letech 1990-1997 v ČR

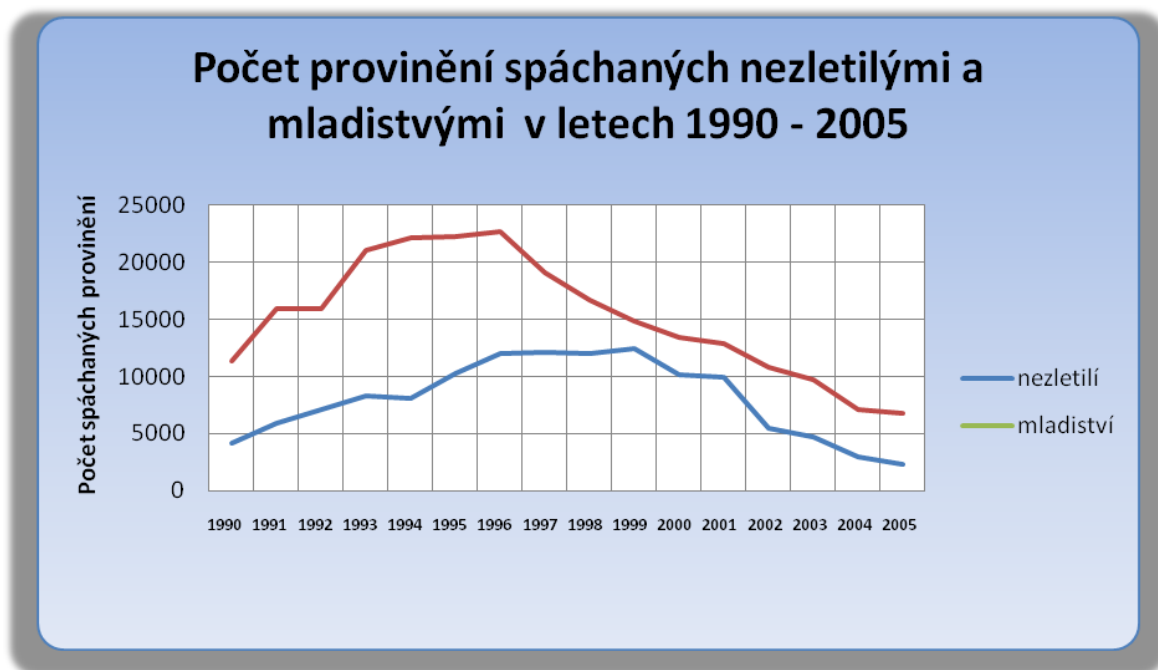
ČR	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997
krim. Celkem	216852	282998	345205	398505	372427	375630	394267	403654
objasněno	83257	94115	108380	126442	129540	151842	162929	169177
z toho								
nezletilí	4146	5939	7093	8280	8053	10322	12059	12086
mladiství	11407	15952	15952	21074	22160	22310	22719	19139

⁵⁴ <http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html> staženo dne 10.5.2007

Tabulka č. 2 - podíl objasněných trestných činů na celkovém počtu spáchaných trestných činů v letech 1990-1997 v ČR a podíl nezletilých a mladistvých pachatelů na objasněných trestných činech v letech 1990-1997 v ČR

ČR	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
krim. Celkem	425930	426626	391469	358577	372341	357740	322649	319821
objasněno	185093	193354	172245	166827	151492	135581	122941	110584
z toho								
nezletilí	11999	12464	10216	9926	5541	4692	2970	2331
mladiství	16730	14920	13507	12913	10901	9779	7189	6823

Graf č. 1 - počet provinění spáchaných nezletilými a mladistvými v letech 1990-2005

Z údajů je vidět, že dochází k poklesu kriminality mladistvých i nezletilých. Celková kriminalita nezletilých klesá, ač se v poslední době zdá, že je tomu naopak, ale lze předpokládat, že toto je dáno vysokou medializací této problematiky.

3 Praktická část

V praktické části bakalářské práce se stručně seznámíme s polohou a historií Mladé Boleslavi. Dále se také seznámíme se současností města Mladá Boleslav, průmyslovým komplexem Škoda Auto a.s. Mladá Boleslav, sociálním prostředím v Mladé Boleslavi a sociálně - právní ochranou dětí v regionu Mladá Boleslav, neboť všechny tyto skutečnosti mají vliv na náš průzkum a tedy i na kriminalitu nezletilých a mladistvých v regionu Mladá Boleslav.

3.1 Historie a poloha Mladé Boleslavi

Mladoboleslavsko tvoří nejsevernější část středočeského kraje, leží v úrodné oblasti, přičemž z hlediska atraktivnosti jeho přírodních krás je pravděpodobně nejkrásnější jeho sever a severovýchod, kam výrazně zasahují monumentální pískovcové útvary Českého ráje. Pomyslný střed území pak tvoří tok řeky Jizery. Jižně od Mnichova Hradiště je krajina mírně zvlněna několika poměrně dlouhými hřbety, z nichž nejvýraznější je masiv Chlumu, táhnoucí se od města Dobrušky až po kraj Jičínska. Na pravém břehu Jizery převládá úrodná plošina mezi Mladou Boleslaví, Bělou pod Bezdězem a Mšenem, která je z větší části pokryta obdělávanými polními plochami. V okolí Bělé pod Bezdězem již krajina předznamenává vstup do atraktivní oblasti Podbezdězí. Díky převažujícímu pískovcovému podloží mají mezi lesními porosty v regionu převahu borové lesy, dále bučiny a smrkové lesy.

V úrodné krajině podél Jizery žili lidé již v pradávných dobách. Pomineme historii osídlení a vývoje v této oblasti a přeneseme se do druhé poloviny 19. století, která je významná svým ekonomickým rozvojem. Kromě tradičního textilního průmyslu a rychle se rozvíjejícího potravinářského průmyslu (zejména výroba cukru a piva) se objevují i zcela nové obory. V Mladé Boleslavi to je především automobilka Laurin–Klement, akumulátorka a lihovar, v Benátkách nad Jizerou pak továrna Carborundum, v Bělé pod Bezdězem papírny. Rychle se rozšiřuje také dopravní síť, ať již železniční či silniční.

V letech první republiky pokračuje rozvoj regionu. Tradiční průmyslové podniky navazují na své tradice, objevují se však i nové obory, např. výroba zemědělských strojů (známá firma Svoboda Kosmonosy, proslulá svými malotraktory) či výroba elektrické energie. Rozvoj regionu byl po druhé světové válce zpomalen politickým vývojem, zejména po roce 1948. Přichází zestátnění a kolektivizace zemědělství, což ve svém důsledku znamená i extenzivní zakládání nových podniků, jako např. LIAZ Mnichovo Hradiště, či slučování malých zemědělských subjektů do velkých a těžko ovladatelných celků.

Život v regionu stagnuje, v 60. - 80. letech dochází k masové výstavbě, převážně panelových domů v Mladé Boleslavi, což sice vede ke zlepšení bytové situace pracujících lidí, avšak ve svém důsledku to vede k uniformitě a především anonymitě velké části města. Tento fakt je i jedním z hledisek, proč byla tato práce koncipována, samozřejmě se zaměřením na kriminalitu. Po listopadu 1989 dochází ke změnám ve státní správě a samosprávě, Mladoboleslavsko jako jeden z prvních regionů privatizuje svůj průmysl, zlepšují se služby. Dominantní úlohu v rámci průmyslu má místní automobilka, která na sebe váže velký počet dalších výrobních a nevýrobních subjektů. Kolem Mladé Boleslavi se postupně vytvářejí průmyslové zóny, na kterých jsou postaveny další výrobní závody⁵⁵.

3.2 Současnost města Mladá Boleslav

V dnešním okrese Mladá Boleslav žije přibližně 120.000 obyvatel. V samotné Mladé Boleslavi, která je okresním městem, žije přibližně 44.000 obyvatel, což je tedy zhruba 40% všech obyvatel okresu. Samotný okres Mladá Boleslav má ve svém obvodu mimo okresního města ještě sedm měst, a to Mnichovo Hradiště, Bělou pod Bezdězem, Benátky nad Jizerou, Bakov nad Jizerou, Dobrušku, Kosmonosy a Dolní Bousov. Pouze Mnichovo Hradiště má počet obyvatel vyšší jak 10.000, ostatní města mají zhruba kolem 5. -7. tisíc obyvatel. Rozloha okresu činí 1.067 km². Na Mladoboleslavsku je 115 obcí. Mladoboleslavsko se pyšní celou řadou kulturních a historických památek a také nádhernou krajinou. Jako příklad můžeme uvést chráněnou krajinnou oblast Český ráj s

⁵⁵ <http://www.mvcr.cz/boleslav/index.html> staženo dne 17.4.2008

horou Mužský a přilehlým skalním městem, dále hřbety vrchů Baba a Káčov. Jsou zde slavné hrady Bezděz, Trosky, Houska, Zvířetice, zámky jako Humprecht, Dětenice a další. Je jisté, že Mladoboleslavský kraj tím přitahuje statisíce návštěvníků⁵⁶.

Pokud se týká oborů lidské činnosti, je ve zdejším regionu nejzřetelnější vliv automobilky v Mladé Boleslavi, která zaměstnává pracovníky nejen z celého okresu, ale i z přilehlých oblastí. Výroba automobilů na sebe váže činnost dodavatelů různých komponentů, takže je ve zdejším regionu mnoho podniků a závodů, které jsou na činnosti automobilky přímo závislé. Je zde i mnoho starých tradičních podniků, které se zabývají potravinářským průmyslem, např. Lihovar Mladá Boleslav, pivovar Klášter, pekárny a mlýny, cukrovar v Dobrovici a další. Ostatní průmyslové podniky se zabývají papírenským průmyslem, střešními krytinami a lepenkami (Bělá pod Bezdězem), brusným materiálem (Benátky nad Jizerou) a dřevovýrobou (Bakov nad Jizerou).

Vzhledem k vysoké zaměstnanosti a potřeb výrobních podniků je v regionu patrná vysoká úroveň služeb a oborů lidské činnosti, které s touto problematikou souvisí. Na okrese Mladá Boleslav je celá řada školských zařízení, středních škol a v rámci podniku Škoda Auto a.s. i vysoká škola, která připravuje odborníky a oblasti automobilového průmyslu.

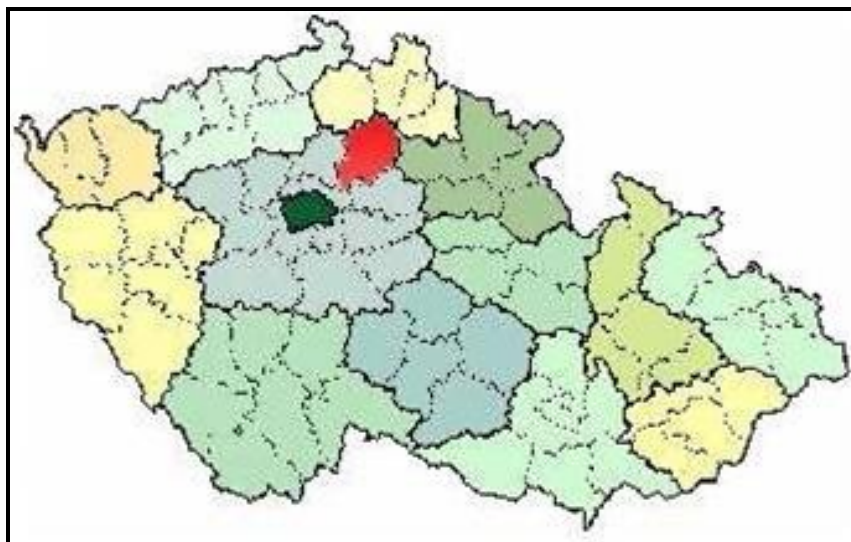
Dále je zapotřebí zmínit také, že ve městě Mladá Boleslav se nachází Okresní ředitelství Policie České republiky, které zaujímá nejsevernější část teritoria Středočeského kraje a v rámci policejního organizačního členění je jedním z jedenácti okresních ředitelství spadajících pod správu Středočeského kraje se sídlem v Praze 5 – Zbraslav.

Územní působnost okresního ředitelství zahrnuje po správní stránce dva samostatné obvody obcí s rozšířenou působností, obvod Mladá Boleslav a Mnichovo Hradiště, s celkem 8 městy a 112 obcemi, ke kterým se řadí ještě tři obce ve správní působnosti ORP Brandýs nad Labem. Po policejní linii je teritorium rozděleno mezi šest obvodních

⁵⁶ <http://www.mb-net.cz/?page=o-meste> staženo dne 17.4.2008

oddělení: Mladá Boleslav a Mladá Boleslav II, Mnichovo Hradiště, Bělá pod Bezdězem, Benátky nad Jizerou a Dobruška⁵⁷.

S městem Mladá Boleslav přesněji s Policií České republiky, Okresním ředitelstvím Mladá Boleslav sousedí Policie České republiky, Okresní ředitelství Liberec, Česká Lípa, Semily, Jičín, Nymburk, Praha venkov, Mělník.

Výše uvedené mapky vymezují hranice území působnosti Okresního ředitelství Policie České republiky a území sousedících okresních ředitelství, červenou barvou je vyznačeno Okresní ředitelství Mladá Boleslav⁵⁸.

⁵⁷ <http://www.mvcr.cz/boleslav/index.html> staženo dne 17.4.2008

3.2.1 Průmyslový komplex Škoda Auto

Dominantní úlohu v místním průmyslu zaujímá podnik Škoda Auto a.s., který navázal na tradici výroby automobilů Laurin–Klement, později podnik Automobilové závody, národní podnik Mladá Boleslav, známý pod zkratkou AZNP. V podniku Škoda Auto a.s. se vyrábějí dvoustopá motorová vozidla – známé modelové řady vozů Fabia, Octavia a Superb. Podnik v dnešní podobě byl založen 20.11.1990, přičemž v současné době jeho nadpoloviční většinu vlastní německý koncern Volkswagen, sestávající z podniků Volkswagen, Seat, Audi a Škoda. V současné době se vozy podniku Škoda Auto a.s. vyvážejí do 73 zemí světa, což zahrnuje 80% produkce automobilky. Díky těmto vynikajícím výsledkům se automobilka podílí celými 10% na exportu České republiky a je tedy nedílnou součástí jeho hospodářství. Na domácím trhu představují prodané škodovky zhruba polovinu všech nových vozů⁵⁹.

Přímo v podniku Škoda Auto Mladá Boleslav je v současné době zaměstnáno přibližně 21.000 kmenových zaměstnanců. K této položce je třeba připočítat cca 3.000 tzv. „externích“ pracovníků, což jsou zaměstnanci různých firem, kteří se přímo v podniku Škoda Auto a.s. podílejí na automobilové výrobě. Tyto firmy jsou ve smluvním vztahu s podnikem Škoda Auto a.s., který je prakticky objednatelem práce. Tyto firmy se podílejí na montáži vozů přímo na lince, případně i v lisovně a slévárně dílů. Zde se projevuje pohyb těchto osob pro operativní řešení ve vztahu k zaměstnanecké politice. Velká část z nich jsou zahraniční dělníci, převážně z Polska a Slovenska, soustředěných ve firmách LACH, ZETKA, STEER, OTTASS a mnoha dalších.

3.3 Sociální prostředí města Mladá Boleslav

Dosud v textu jsme vymezili historii, polohu Mladé Boleslavi, současnost města Mladá Boleslav, průmyslový komplex Škoda Auto a.s. tedy objasnili základní principy činnosti podniku Škoda Auto a.s., ale také jsme otevřeli některé ze základních aspektů,

⁵⁸ Sebehodnotící zpráva P ČR okresního ředitelství Mladá Boleslav za rok 2007

⁵⁹ <http://new.skoda-auto.com/CZE/Pages/home.aspx> staženo dne 17.4.2008

kteře jsou pro tuto bakalářskou práci závažné. Především se jedná o vytváření tisíců pracovních příležitostí, vysokou zaměstnanost v regionu, stálé, poměrně vysoké příjmy obyvatelstva, soustředění výrobních a materiálních prostředků, lokalizaci dopravních prostředků pracujících na několika místech Mladé Boleslavi a v neposlední řadě také daná struktura třísměnné pracovní doby, což jsou momenty, ve kterých se ve zvýšené míře může projevit kriminálně patologické chování pachatelů trestné činnosti.

Dalším významným faktem, charakteristickým pro tuto lokalitu jsou poměrně vysoké výdělky a tím i životní úroveň. Průměrný měsíční dělnický plat v závodě Škoda Auto a.s. je přes 20.000,-Kč. To tedy znamená, že při realizaci svých životních cílů má většina osob poměrně dobrou výchozí pozici, a to i ve vztahu k jiným částem naší země. Celková nezaměstnanost v regionu Mladá Boleslav se dlouhodobě pohybuje v rozmezí kolem 4,16%, přičemž celková nezaměstnanost v České republice se udává 9,4% obyvatel. Okres Mladá Boleslav je dlouhodobě z celostátního měřítka na čelních místech z hlediska zaměstnanosti. I z tohoto faktu je tedy zřejmé, že pokud se jedná o existenční zázemí obyvatel, toto je na Mladoboleslavsku jedno z nejlepších v celé ČR⁶⁰.

Tyto pozitivní aspekty jsou ovšem jen jednou stránkou života v regionu, resp. v Mladé Boleslavi. Těmi dalšími je jistá pravidelnost života, která je dána požadavky na výrobní cyklus automobilky, velkým pohybem pracujících osob a cizinců, a to i ve vztahu k jejich ubytování a chování, celkovou architekturní strukturou města a velkým pohybem v dodavatelsko–odběratelských vztazích, což vede ve svém důsledku k velké anonymitě a s celkovým jednostranným zaměřením oblasti vytváří, dle našeho názoru, podmínky pro sociálně patologické chování lidí.

Jak již bylo uvedeno, struktura města Mladé Boleslavi se podstatně mění v průběhu šedesátých let, zejména výstavbou velkého komplexu panelových celků, soustředěných v nové části města, v Severním městě. Zde v této době začínají vyrůstat panelové domy, které zcela změnily ráz města i okolní krajiny. Je jisté, že se tím v tehdejší (mnohdy i dnešní) době vyřešila otázka bydlení obyvatelstva. Plánované kapacitní prostory, parkoviště, školy a ostatní sociální zázemí však byly poplatné době, ve které vznikaly. S

⁶⁰ Informace poskytnuty z Analytického oddělení Úřadu práce Mladá Boleslav dne 2.4.2008

ohledem na polistopadový vývoj v České republice jistě nebylo počítáno s tím, že se na stejné ploše bude muset umístit několikanásobně více automobilů nejen soukromých, ale i různých podniků a organizací, nepočítaje stovky služebních vozidel podniku Škoda Auto. V průběhu tržního mechanismu dále dochází ke změně složení obyvatelstva Mladé Boleslavi, a to především opět ve vztahu k automobilce. Některé byty v panelových domech se začínají pronajímat, či v nich bydlí více osob, které jsou vázány k automobilce, např. pracovně. Tím dochází ke značné anonymitě mezi lidmi i v oblasti mezilidských vztahů. Není ojedinělým jevem, že se neznají sousedé v jednom patře panelového domu, o celém domě ani nemluvě. Vzhledem k tomu, že se v této aglomeraci nacházejí z výše uvedených důvodů lidé z různých sociálních tříd, dochází velmi často k tomu, že se lidé ani nesnaží navázat smysluplný kontakt. Oba rodiče nezletilých dětí jsou velmi často zaměstnáni v automobilce na střídavý třísměnný provoz, což často vede k nemožnosti plné kontroly nad vývojem dítěte. Zde musíme uvést, že plných 25 % zaměstnanců firmy, kteří se přímo podílejí na výrobě, jsou ženy⁶¹.

Může dojít k tomu, že děti či mladiství začnou v anonymním prostředí vyhledávat takové aktivity, které ve svém konečném důsledku vedou k sociálně patologickému jednání, páčání přestupků či trestných činů, případně toxikomanii atd. Výroba automobilů vede zřejmě i k tomu, že se v oblasti soukromého majetku vytváří značný rozdíl. Na jedné straně lidé s dělnickým zařazením, na druhé straně vedoucí pracovníci, manažeři a soukromí podnikatelé, poskytující služby, někteří z nich dávající okázale najevo svoji nadřazenost. To může jedna z mnoha příčin, proč se někteří mladí lidé snaží, v souvislosti s narušeným rodinným prostředím, nepoctivým způsobem naplnit svoje potřeby.

3.4 Sociálně - právní ochrana dětí v regionu Mladá Boleslav

Při zkoumání problematiky kriminality mládeže v regionu Mladé Boleslavi jsme vstoupili do kontaktu s odborem Sociálně - právní ochrany dětí, resp. Orgánu péče o dítě, při Magistrátu města Mladá Boleslav, kde jsme obsah naší práce konzultovali s vedoucí

⁶¹ <http://www.mvcr.cz/boleslav/index.html> staženo dne 17.4.2008

tohoto odboru. Ta potvrdila aktuálnost problému hlavně v rodinné výchově jako jednoho z nehlavnějších momentů vývoje osobnosti⁶².

Odbor sociálně právní ochrany dětí působí na okrese Mladá Boleslav v rozsahu zákonných norem, především s cílem dosáhnout řádného vývoje dětí a mládeže, s cílem jejich zařazení do života společnosti. V tomto smyslu zde působí řada sociálních pracovníků a kurátorů pro děti mládež tak, jak je běžné v systému sociální politiky České republiky.

Přesto však konstatovala, že regionu Mladá Boleslav chybí především Středisko výchovné péče, především pak v diagnostice poruch chování dítěte. Při řešení tohoto problému však tento orgán spolupracuje se Střediskem výchovné péče v Liberci a Hradci Králové, kam se umístí přibližně deset dětí a mladistvých ročně. Mladá Boleslav dále nedisponuje nízkoprahovým zařízením, které by mohlo poskytovat krizovou intervenci v případě nutnosti, tedy v případech domácí agrese vůči dětem, resp. i jejich rodičům a v situacích, kdy dítě z různých příčin opouští rodinu. V tomto případě vyzvedla dobrou spolupráci s Dětskou nemocnicí v Mladé Boleslavi, která v krátkodobém horizontu poskytuje v těchto případech azyl a pomoc nejenom dětem, ale i jejich rodičům.

V regionu Mladá Boleslav působí dále pedagogicko - psychologická poradna, která je především využívána při řešení sociálních situací. V současné době však probíhá restrukturalizace, která bude podléhat řízení z krajského centra. V případě nutnosti umístění dětí z regionu Mladá Boleslav do dětských diagnostických ústavů se tato situace řeší dle potřeby, a to umístěním do Diagnostického ústavu v Dobřichovicích (děti do 15 let), dále do Diagnostického ústavu v Praze 2, kam jsou umisťováni chlapci nad 15 let. V případě dívek se jedná o Diagnostický ústav v Praze 4, kam se umisťují dívky starší 15 let⁶³.

⁶² rozhovor s vedoucí odboru Sociálně právní ochrany dětí Mladá Boleslav, Martinou Čerepušťákovou ze dne 7.6.2007

⁶³ <http://www.mb-net.cz/?page=poskytovatele-socialnich-sluzeb-a-sluzeb-souvisejicich> staženo dne 17.4.2008

4 Cíl praktické části

Cílem předložené bakalářské práce je vytvořit celistvý pohled na průmyslový region Mladá Boleslav a kriminalitu nezletilých a mladistvých pachatelů v tomto regionu a ověření níže stanovených předpokladů.

4.1 Hlavní předpoklady práce

P1 – předpokládám, že ve zkoumaném regionu počet mladistvých pachatelů převládá nad počtem nezletilých pachatelů provinění.

P2 – předpokládám, že na Mladoboleslavsku u mladistvých a nezletilých převládá majetková trestná činnost.

P3 – předpokládám, že mezi mladistvými a nezletilými pachateli provinění na Mladoboleslavsku jsou více chlapci než dívky.

P4 – předpokládám, že nejvíce mladistvých a nezletilých pachatelů provinění pochází z neúplné rodiny.

4.2 Použité metody

Základní metodou a technikou předložené bakalářské práce je studium odborné literatury, analýza použitých dostupných materiálů a to vyšetřovacích spisů a trestných činů mladistvých pachatelů z Okresního ředitelství, Skupiny kriminální policie a vyšetřování, Obvodního oddělení Mladá Boleslav, analýza dokumentů, tvorba sociodemografické charakteristiky pachatelů a kritická reflexe.

V první fázi jsem si zvolila metodu statistickou. V našem případě statistické vyhodnocení konkrétních údajů a to spáchaných provinění (trestných činů) mladistvých a nezletilých pachatelů v okrese Mladá Boleslav.

Ve druhé fázi jsem použila metodu analytickou. Jde o soustavné studium a analýzu dokumentů jako jsou v našem případě vyšetřovací a trestní spisy Okresního ředitelství, Skupiny kriminální policie a vyšetřování Mladá Boleslav. Analýza se tedy zaměří na určitý jev, který se dá následně vyčíslit. Následuje tedy kvantitativní strategie šetření.

Kritéria analýzy jsou podíl objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2006 a 2007, podíl provinění u mladistvých a nezletilých pachatelů, v závislostech na typech trestné činnosti, věkové struktuře, pohlaví, typech navštěvovaných škol a na rodinném zázemí.

4.3 Základní popis výzkumného vzorku

Šetření bylo provedeno na Policii České republiky, Okresním ředitelství, Skupině kriminální policie a vyšetřování a Obvodním oddělení Mladá Boleslav. Zkoumaný vzorek představuje počet všech vyšetřovaných mladistvých a nezletilých pachatelů v průběhu roku 2006 a 2007. Celkem bylo prostudováno 101 vyšetřovacích spisů, kdy u těchto byla splněna podmínka věku pachatele, který spadl do věkové kategorie nezletilých což je 1-15 let, nebo do věkové kategorie mladistvých což je 15–18 let.

4.4 Průzkumná část

Na základě analýzy prostudovaných vyšetřovacích spisů Okresního ředitelství, Policie České republiky Mladá Boleslav budeme postupovat podle stanovených kritérií. Kdy za kritéria průzkumu jsem zvolila podíl objasněných a neobjasněných trestných činů, dále podíl spáchaných provinění mladistvých a nezletilých na objasněných trestných činech, typy trestné činnosti mladistvých a nezletilých, poměr chlapců a dívek při páčání trestné činnosti, věkovou strukturu mladistvých a nezletilých pachatelů, typy

navštěvovaných škol a rodinné zázemí mladistvých a nezletilých pachatelů vše v letech 2006 a 2007.

4.4.1 Podíl objasněných a neobjasněných TČ

V roce 2006 bylo na okrese Mladá Boleslav spácháno celkem 4398 trestných činů, přičemž objasněno z nich bylo 1250 a neobjasněno 3148. V roce 2007 bylo na okrese Mladá Boleslav spácháno celkem 4326 trestných činů, přičemž objasněno z nich bylo 1451 a neobjasněno 2875.⁶⁴

Tabulka č. 3 – podíl objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2006 a 2007 z celkového počtu trestných činů

Rok	Celkem TČ	Objasněno	Neobjasněno
2006	4398	1250	3148
2007	4326	1451	2875

⁶⁴ <http://www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html> staženo dne 2.4.2008

Graf č. 2 - poměr objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2006

Graf č. 3 - poměr objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2007

Z výše uvedené tabulky a grafů je patrné, že úroveň trestné činnosti v Mladé Boleslavi je poměrně konstantní, u objasněnosti jednotlivých případů se to dá říci taktéž. V roce 2006 byla celková objasněnost trestných činů 28%, v roce 2007 byla celková objasněnost trestných činů 34%. Z tohoto výpočtu vyplývá, že kriminalita na okrese Mladá Boleslav mírně klesá a že se objasněnost trestných činů mírně zvyšuje.

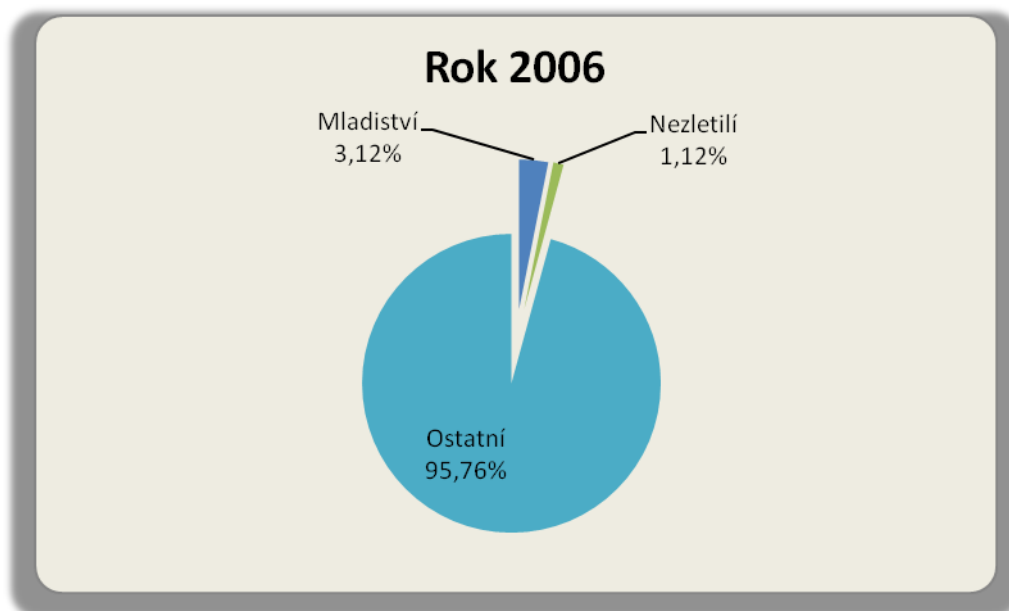
4.4.2 Podíl provinění mladistvých a nezletilých

V dalším textu se budeme zabývat rozбором získaných informací poskytnutých Okresním ředitelstvím Policie České republiky, Skupiny kriminální policie a vyšetřování Mladá Boleslav, Obvodního oddělení Mladá Boleslav za zkoumané období a to za rok 2006 a 2007.⁶⁵

Tabulka č. 4 - podíl provinění mladistvých a nezletilých na objasněných, spáchaných trestných činech za rok 2006 a 2007

Rok	Celkem TČ	Mladiství	Nezletilí
2006	1250	39	14
2007	1451	46	2

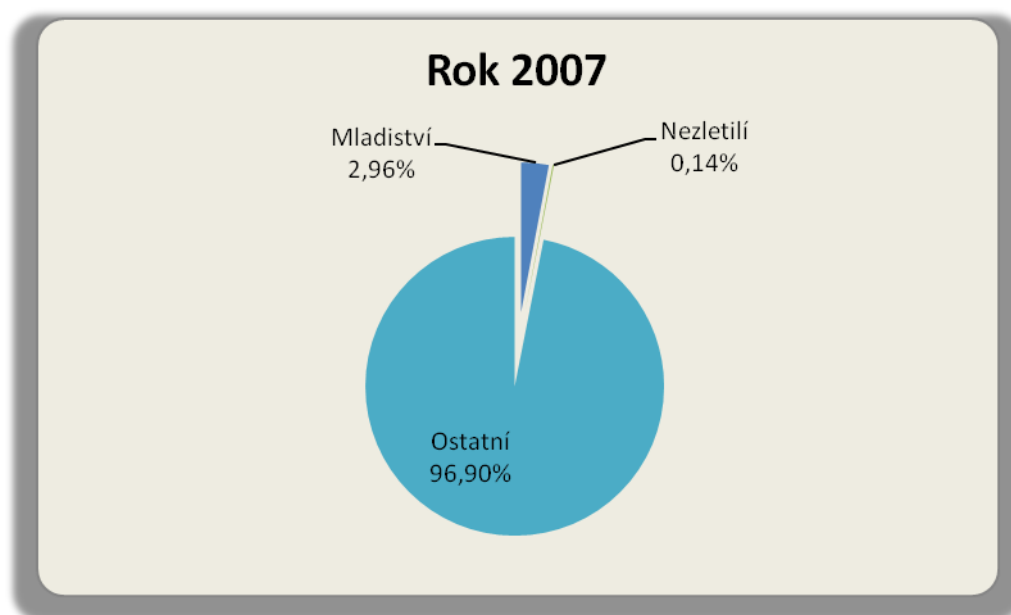
Graf č. 4 - poměr provinění spáchaných mladistvými a nezletilými pachateli vůči celkové objasněnosti trestných činů za rok 2006

⁶⁵ není-li uvedeno jinak, čerpám z *Policejní statistika Okresního ředitelství Policie České republiky Mladá Boleslav za rok 2006 a 2007*, Analytické oddělení Okresního ředitelství Policie České republiky Mladá Boleslav

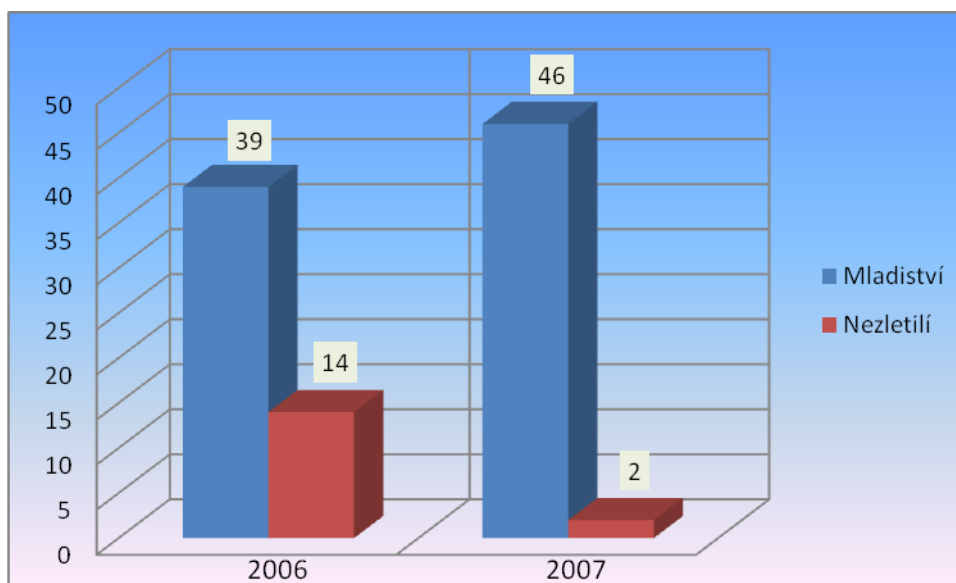
Z celkového počtu 1250 objasněných trestných činů v okrese Mladá Boleslav za rok 2006 bylo mladistvým pachatelům prokázáno 39 provinění, nezletilým pachatelům bylo prokázáno 14 provinění.

Graf č. 5 - poměr provinění spáchaných mladistvými a nezletilými pachateli vůči celkové objasněnosti trestných činů za rok 2007

Z celkového počtu 1451 objasněných trestných činů v okrese Mladá Boleslav za rok 2007 bylo mladistvým pachatelům prokázáno 46 provinění, nezletilým pachatelům byly prokázány 2 provinění.

Graf č. 6 - poměr mladistvých a nezletilých pachatelů za rok 2006 a 2007

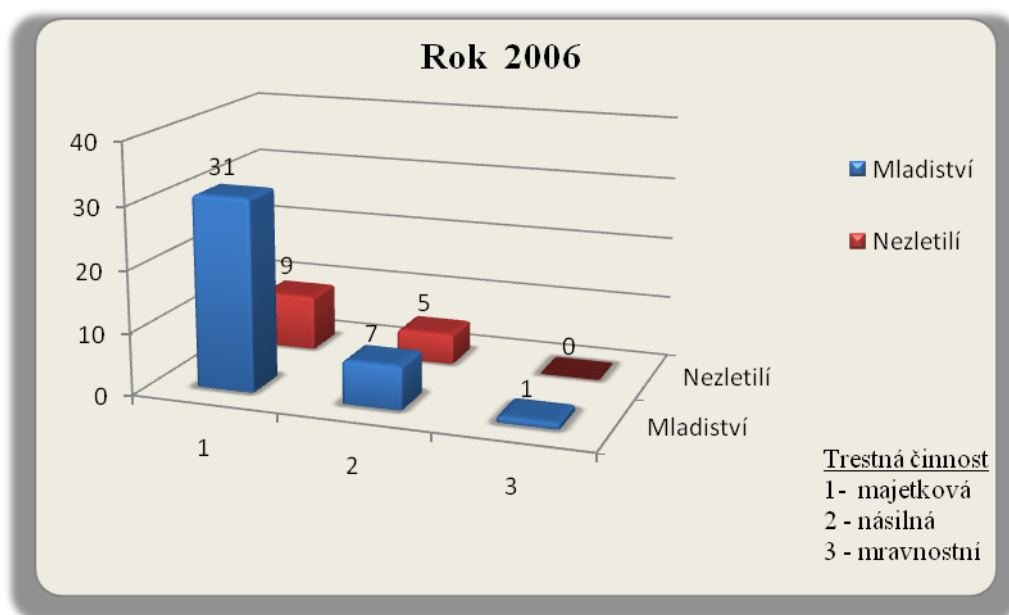

Z výše uvedeného rozboru je zřejmé, že kriminalita mladistvých se v roce 2007 nepatrně zvýšila, a to ve srovnání s rokem 2006. Kriminalita nezletilých ve stejném období se mírně snížila.

4.4.3 Typy trestné činnosti mladistvých a nezletilých

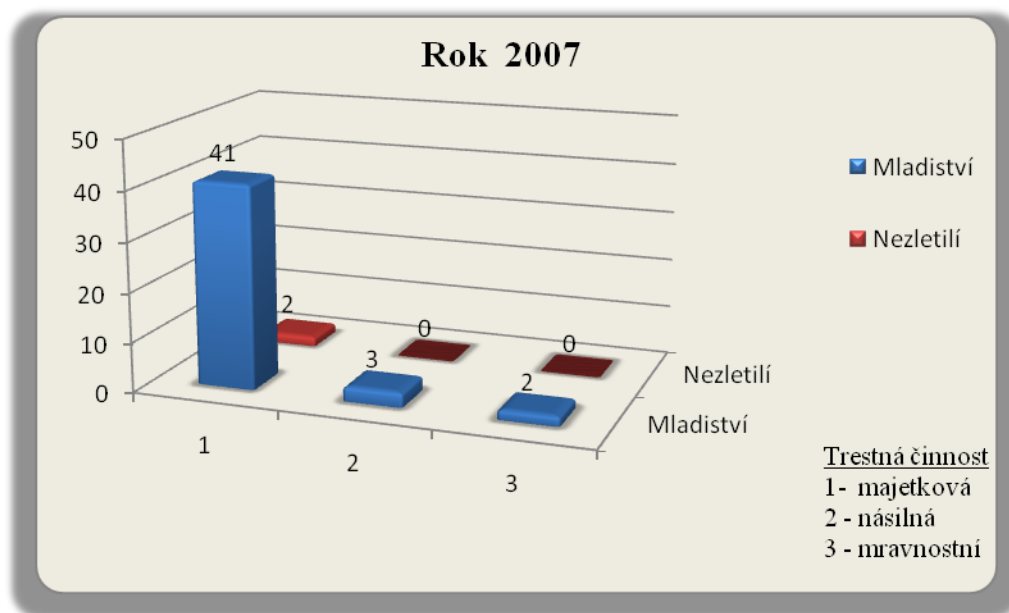
Dalším hlediskem, které budeme v této podkapitole zkoumat, je otázka poměru násilných, majetkových a mravnostních provinění (trestných činů) za zkoumané období roku 2006 a 2007.

Graf č. 7 - poměr mladistvých a nezletilých pachatelů u majetkové, násilné a mravnostní trestné činnosti za rok 2006

V roce 2006 bylo z celkového počtu 39 objasněných provinění spáchaných mladistvými pachateli celkem 31 majetkových, 7 násilných a 1 mravnostní čin, nezletilí pachatelé spáchali z celkového počtu 14 objasněných provinění 9 majetkových a 5 násilných činů.

Graf č. 8 - poměr mladistvých a nezletilých pachatelů u majetkové, násilné a mravnostní trestné činnosti za rok 2007

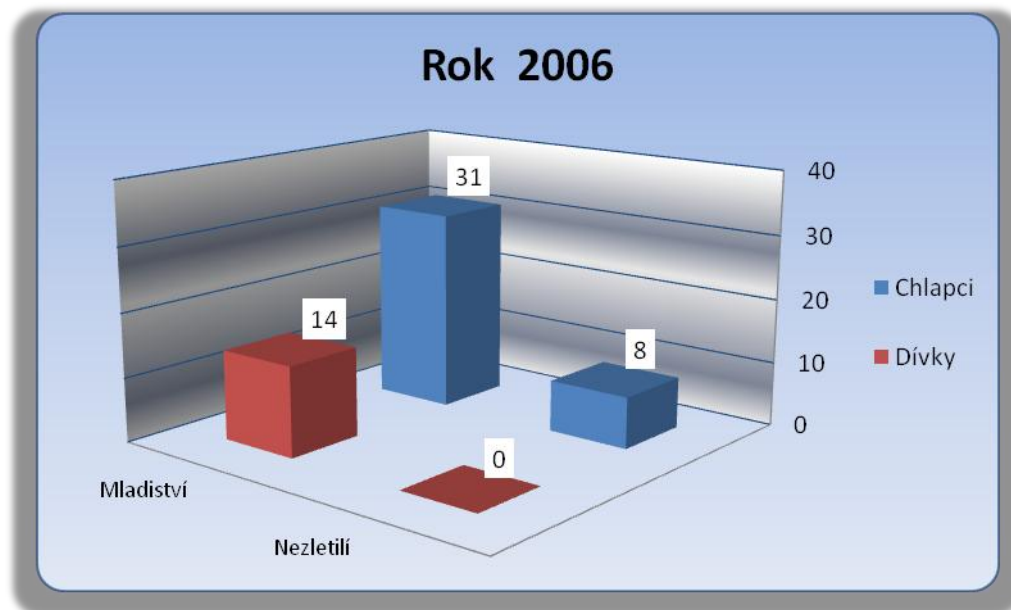

V roce 2007 bylo z celkového počtu 46 objasněných provinění spáchaných mladistvými pachateli celkem 41 majetkových, 3 násilné a 2 mravnostní činy, nezletilí pachatelé spáchali z celkového počtu 2 objasněných provinění 2 majetkové činy.

4.4.4 Poměr chlapců a dívek při páčání trestné činnosti

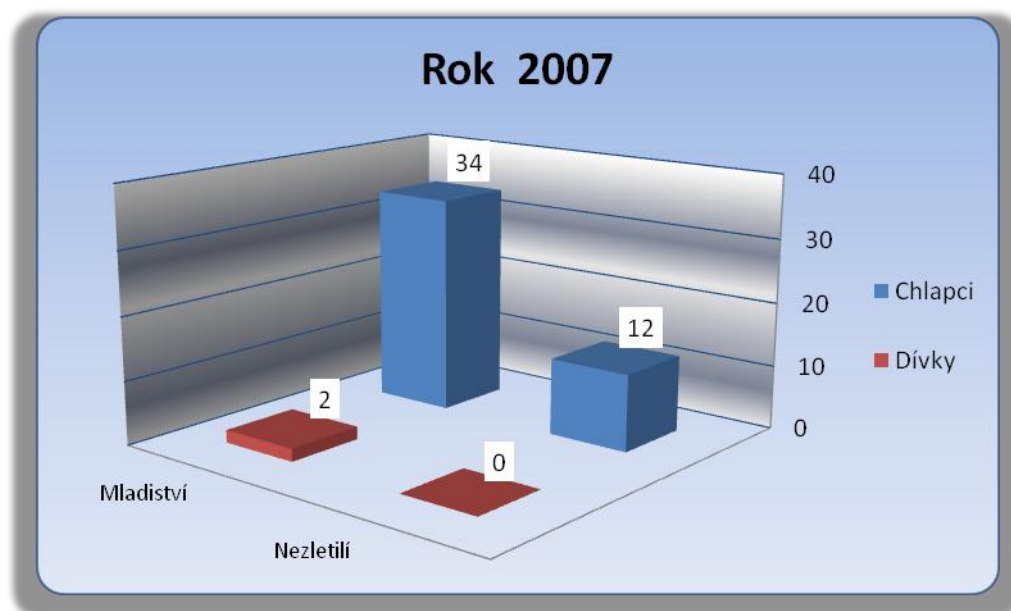
Další hledisko, které budeme v následující podkapitole zkoumat, je otázka poměru mladistvých a nezletilých chlapců a dívek při páčání trestné činnosti za zkoumané období roku 2006 a 2007.

Graf č. 9 - poměr mladistvých a nezletilých chlapců a dívek při páchaní trestné činnosti za rok 2006

V roce 2006 nebylo nezletilými dívkami spácháno žádné provinění, mladistvými dívkami bylo spácháno 14 provinění. Nezletilými chlapci bylo spácháno 8 provinění, mladistvými chlapci bylo spácháno 31 provinění.

Graf č. 10 - poměr mladistvých a nezletilých chlapců a dívek při páchaní trestné činnosti za rok 2007

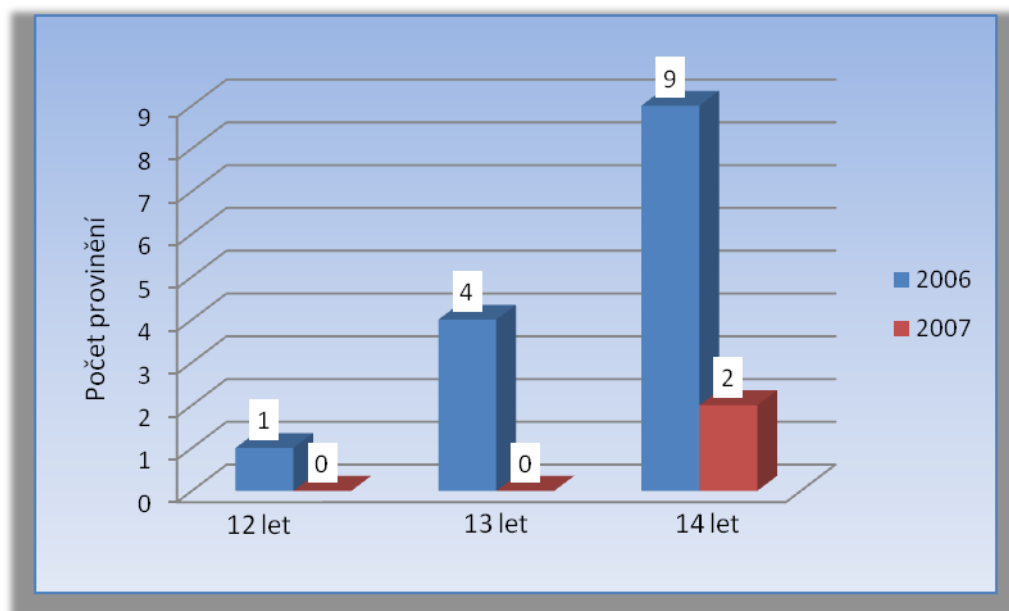

V roce 2007 nebylo nezletilými dívkami spácháno žádné provinění, mladistvými dívkami byla spáchána 2 provinění. Nezletilými chlapci bylo spácháno 12 provinění, mladistvými chlapci bylo spácháno 34 provinění.

4.4.5 Věková struktura mladistvých a nezletilých pachatelů

Dále se budeme zabývat analýzou věkové struktury mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2006 a 2007

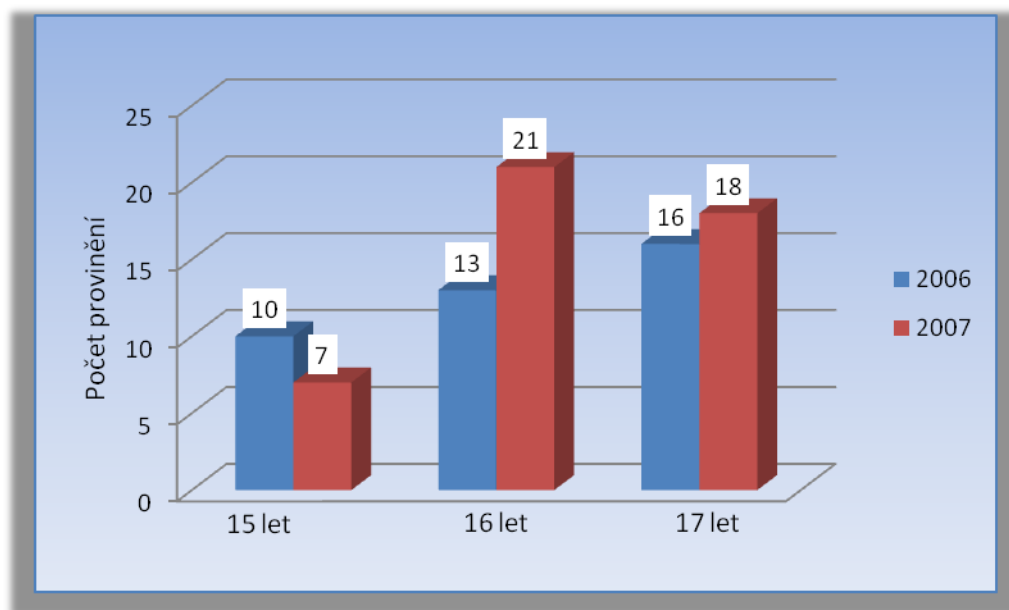
Graf č. 11 – počet provinění nezletilých v roce 2006 a 2007 v závislosti na věku

V roce 2006 bylo nezletilými spácháno 14 provinění, kdy nezletilí ve věku 12 let spáchali 1 provinění, ve věku 13 let 4 provinění a ve věku 14 let 9 provinění. Ve věku od 1 do 11 let nebylo dle statistik Policie České republiky spácháno nezletilými žádné provinění.

V roce 2007 byla nezletilými spáchána 2 provinění a to ve věku 14 let. Ve věku od 1 do 13 let nebylo spácháno nezletilými žádné provinění.

Graf č. 12 – počet provinění mladistvých v roce 2006 a 2007 v závislosti na věku

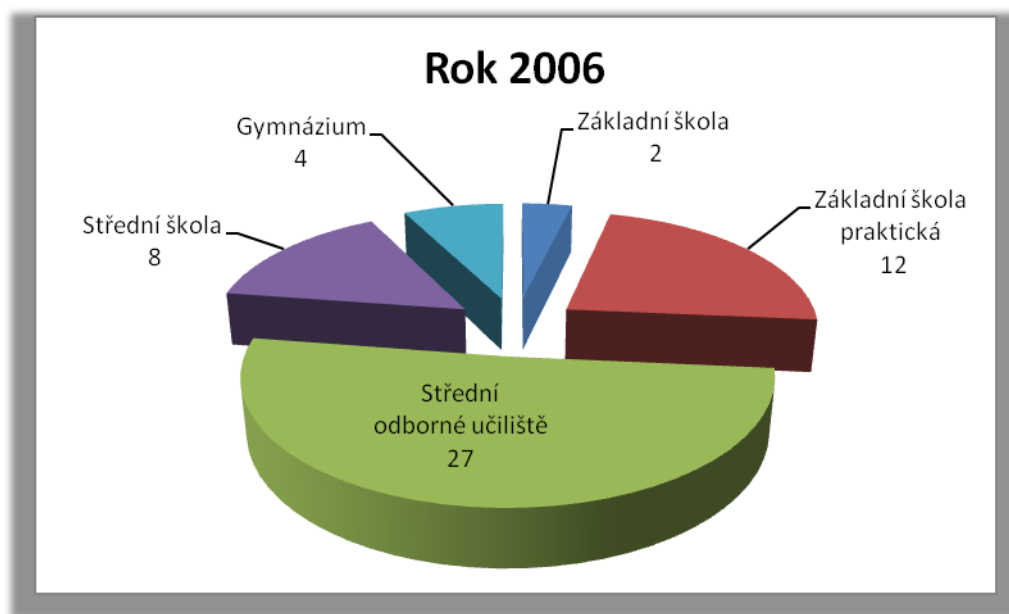
V roce 2006 bylo mladistvými spácháno 39 provinění, kdy mladiství ve věku 15 let spáchali 10 provinění, ve věku 16 let 13 provinění a ve věku 17 let 16 provinění.

V roce 2007 bylo mladistvými spácháno 46 provinění, kdy mladiství ve věku 15 let spáchali 7 provinění, ve věku 16 let 21 provinění a ve věku 17 let 18 provinění.

4.4.6 Typy navštěvovaných škol

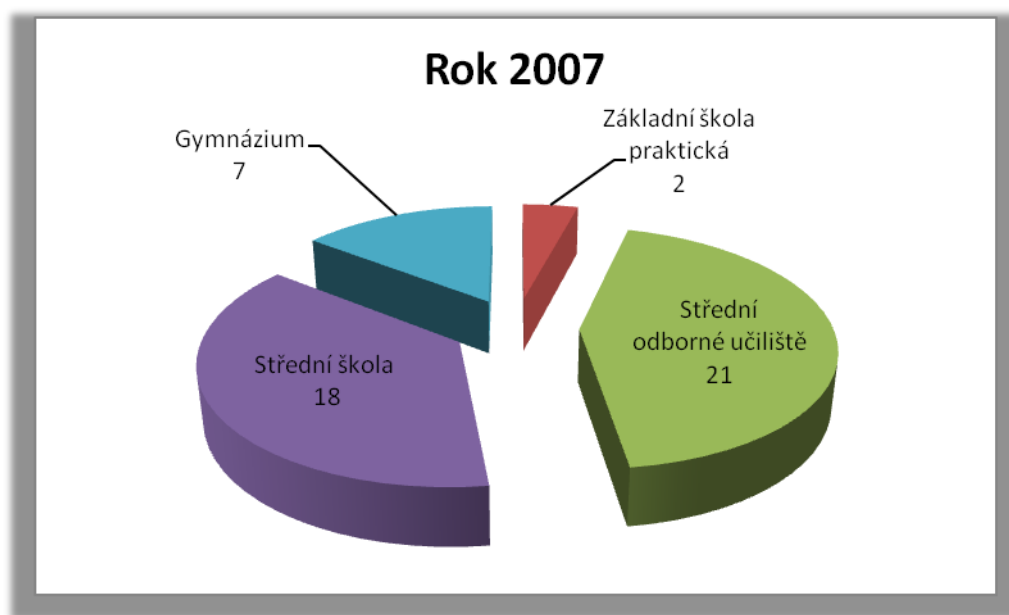
V této podkapitole se budeme zabývat charakteristikou mladistvých a nezletilých pachatelů v závislosti na tom, jaké typy školních zařízení navštěvují.

Graf č. 13 – počet mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2006 v závislosti na typu navštěvovaného školního zařízení

V roce 2006 z celkového počtu 53 mladistvých a nezletilých pachatelů, bylo 27 ze středního odborného učiliště, 12 ze základní školy praktické, 8 ze střední školy, 4 z gymnázia a 2 ze základní školy.

Graf č. 14 – počet mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2007 v závislosti na typu navštěvovaného školního zařízení

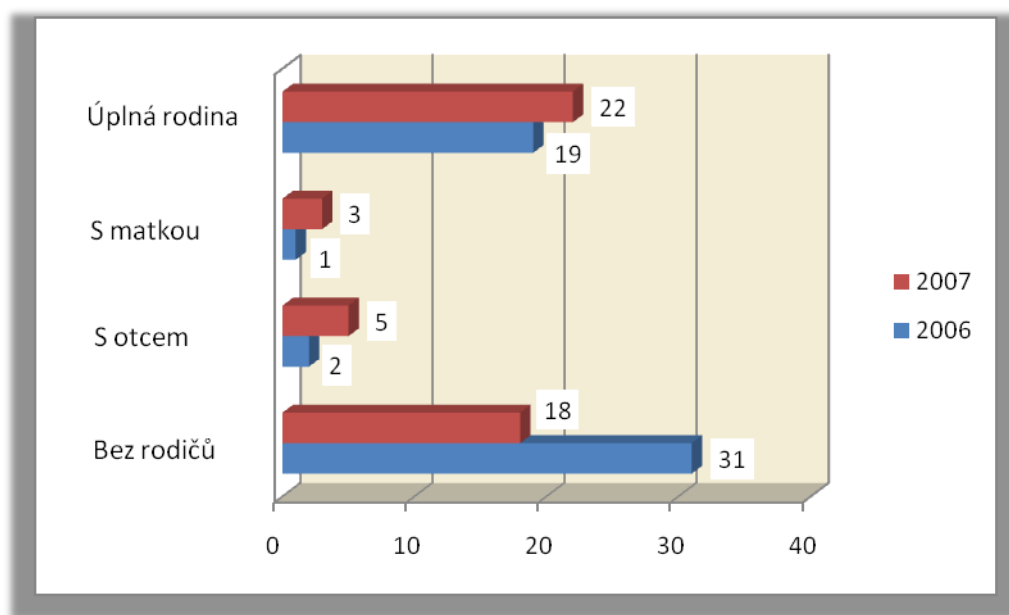

V roce 2007 z celkového počtu 48 mladistvých a nezletilých pachatelů, bylo 21 ze středního odborného učiliště, 18 ze střední školy, 7 z gymnázia a 2 ze základní školy praktické.

4.4.7 Rodinné zázemí mladistvých a nezletilých pachatelů

V této podkapitole se budeme zabývat rodinným zázemím mladistvých a nezletilých pachatelů za rok 2006 a 2007, kdy tito žijí v úplné rodině (mám na mysli s matkou i otcem), nebo pouze s matkou či otcem a nebo bez rodičů, kdy např. mohou být v jiném výchovném prostředí, tedy umístěni do výchovného ústavu.

Graf č. 15 – počet provinění mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2006 a 2007 v závislosti na typu rodinného zázemí

V roce 2006 z celkového počtu 53 mladistvých a nezletilých pachatelů, vyrůstalo v úplné rodině 19 pachatelů, s matkou 1 pachatel, s otcem 2 pachatelé a bez rodičů 31 pachatelů.

V roce 2007 z celkového počtu 48 mladistvých a nezletilých pachatelů, vyrůstalo v úplné rodině 22 pachatelů, s matkou 3 pachatelé, s otcem 5 pachatelů a bez rodičů 18 pachatelů.

4.5 Shrnutí výsledků

Výsledky průzkumu budou nyní shrnuty s ohledem na stanovené předpoklady.

P1 – předpokládám, že ve zkoumaném regionu počet mladistvých pachatelů převládá nad počtem nezletilých pachatelů provinění.

P2 – předpokládám, že na Mladoboleslavsku u mladistvých a nezletilých převládá majetková trestná činnost.

P3 – předpokládám, že mezi mladistvými a nezletilými pachateli provinění na Mladoboleslavsku jsou více chlapeci než dívky.

P4 – předpokládám, že nejvíce mladistvých a nezletilých pachatelů provinění pochází z úplné rodiny.

Předpoklad č. 1 **byl potvrzen**

V roce 2006 bylo mladistvými pachateli spácháno 74% provinění a nezletilými pachateli 26 % provinění.

V roce 2007 bylo mladistvými pachateli spácháno 96% provinění a nezletilými pachateli 4% provinění.

Předpoklad č. 2 **byl potvrzen**

V roce 2006 bylo mladistvými a nezletilými pachateli spácháno 75% provinění u majetkové trestné činnosti, 23% u násilné trestné činnosti a 2% u mravnostní trestné činnosti.

V roce 2007 bylo mladistvými a nezletilými pachateli spácháno 90% provinění u majetkové trestné činnosti, 6% u násilné trestné činnosti a 4% u mravnostní trestné činnosti.

Předpoklad č. 3 byl potvrzen

V roce 2006 bylo chlapci spácháno 85% provinění a dívkami 15% provinění.

V roce 2007 bylo chlapci spácháno 96% provinění a dívkami 4% provinění.

Předpoklad č. 4 nebyl potvrzen

V roce 2006 bylo mladistvých a nezletilých pachatelů z neúplné rodiny 64% a z úplné rodiny 36%.

V roce 2007 bylo mladistvých a nezletilých pachatelů z neúplné rodiny 62% a z úplné rodiny 38%.

Celkové výsledky průzkumu ukazují, že u kriminality mládeže ve zkoumaném regionu Mladá Boleslav převládá majetková trestná činnost, kdy mezi pachateli provinění převládají chlapci. Pachatelé provinění jsou také převážně z neúplných rodin a nejvíce pachatelů provinění navštěvuje střední odborná učiliště.

5 Závěr

Tématem předložené bakalářské práce byla kriminalita mládeže v regionu Mladá Boleslav, kdy práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou a část praktickou.

V teoretické části předložené bakalářské práce byl uveden nástin kriminality mládeže v České republice v průběhu let 1990 – 2005, tento zdroj byl čerpán ze statistik minulých let uvedených a zveřejněných Ministerstvem vnitra České republiky. Z tohoto vyplývá, že kriminalita mladistvých a nezletilých mírně klesá. Také jsem se zaměřila na strukturu, druhy a příčiny kriminality z obecného hlediska a také z hlediska mládeže. Následně jsem vymezila typologii pachatelů a to opět jak z obecného hlediska, tak i z hlediska mládeže.

V praktické části předložené bakalářské práce prezentuji výsledky průzkumu mezi mladistvými a nezletilými pachateli trestných činů za období roku 2006 a 2007 v regionu Mladá Boleslav. K získání údajů byly využity dvě metody a to analytická a statistická. Celkem jsem si stanovila čtyři předpoklady. Kdy předpoklad, že převládá počet mladistvých pachatelů nad počtem nezletilých pachatelů provinění, byl potvrzen. Druhý předpoklad a to, že u mladistvých a nezletilých převládá majetková trestná činnost, byl také potvrzen. Třetí předpoklad, že mezi mladistvými a nezletilými pachateli provinění na Mladoboleslavsku jsou více chlapi než dívky, byl rovněž potvrzen. Poslední stanovený předpoklad byl, že více nezletilých a mladistvých pachatelů pochází z úplné rodiny, kdy tento předpoklad nebyl potvrzen.

Také si uvědomuji omezenou platnost formulovaných závěrů. Cílem mé práce bylo na poměrně malém vzorku ilustrovat sociodemografickou charakteristiku nezletilých a mladistvých pachatelů provinění v regionu Mladé Boleslavi a porovnat ji s obecně uznávanými poznatky z této oblasti.

V současné době je mládež vystavována neustále ve větší míře negativním vlivům. Jedinec, jenž nemá pevné rodinné zázemí, jistotu domova, plnohodnotnou péči a zájem o jeho osobu ze strany svých rodičů, lehce těmto negativům naší společnosti podlehně. V tomto případě pak záleží na včasné pomoci poskytnuté ze strany státu.

6 Návrh opatření

Zřejmě nejdůležitějším opatřením u kriminality nezletilých a mladistvých je prevence, kdy touto rozumíme veškeré aktivity směřující k předcházení páchaní trestné činnosti, snižování jejího výskytu a odstranění kriminogenních faktorů. Jedná se také o opatření, které mají za cíl zmenšení rozsahu a závažnosti kriminality. Cílem prevence je snížení, nebo omezení trestné činnosti před jejím započatím a před jejím pokračováním.

Prevenci kriminality můžeme členit podle různých hledisek, kdy v současné době je nejrozšířenější dělení prevence na sociální a situační. Sociální prevence je zaměřena na sociální faktory kriminality, tedy humanizaci života a prostředí, v němž probíhá psychický

vývoj jedince. Patří sem problematika rodiny, školství, zdravotnictví a volného času. Situační prevence se zaměřuje na snižování možnosti spáchání trestného činu a zvyšování pravděpodobnosti odhalení pachatele. Orientuje se na odstraňování příležitostí pro páchaní trestné činnosti a na omezování kriminogenních situací.

Prevence kriminality by neměla být pouze záležitostí trestní justice, tedy soudů, ale svůj podíl by zde měli mít i instituce státu, působící ve sféře sociální a také instituce nestátní, tedy politická sdružení, občanské iniciativy, zájmové kroužky a nadace. V současné době, kdy regiony a obce na sebe berou stále větší díl odpovědnosti za zajišťování vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku, se to týká i prevence kriminality nezletilých a mladistvých. Výhodou těchto institucí je síla působit na dodržování základních norem morálních, které nepochybně ovlivňují společenské prostředí. Velmi důležitá je ale úzká spolupráce státních a nestátních institucí a orgánů obcí, při stanovení účelné činnosti jednotlivých subjektů. Musí zde docházet k rozvíjení vzdělanosti a kultury, ke sledování zaměstnanosti, zdravotního stavu obyvatelstva, sociálního zabezpečení, ekonomických podmínek a zákonodárství. Nezbytnou podmínkou účinné prevence je důsledné dodržování platných právních norem při realizaci prevence.

Dále je zapotřebí sekundární a terciální prevence, kdy se jedná o probační programy pro mládež i dospělé, programy realizované ve střediscích výchovné péče, sociální a resocializační programy na začleňování prvopachatelů i recidivistů po návratu z výkonu trestu zaměřené na změnu životního stylu, zvyšování kvalifikace a podpora zaměstnanosti včetně vytváření možností bydlení (chráněné přechodné ubytování, pomoc při hledání bydlení, atd.), programy sanace rodin postižených sociálním vyloučením nebo rodin s dětmi s poruchami chování zaměřené na doučování dětí, kontakty rodin s institucemi státní správy a samosprávy a se školami.

Také je důležitá informovanost občanů a to zejména poskytování validních, srozumitelných, objektivních a včasných informací o sociálně patologických jevech a rizikovém chování a o příčinách těchto jevů, informování veřejnosti o nejčastějších typech trestné činnosti o způsobech jejich páchaní a o místech a časech jejich výskytu.

Výsledkem těchto trendů a opatření by tedy mělo být zvyšování právního vědomí dětí a mládeže, rodičů a profesionálů pracujících s mládeží, vzdělávací programy zaměřené na nabídku alternativních sociálních vazeb a životních dovedností. Pokud si někteří z potenciálních pachatelů svoji odpovědnost uvědomí a změní své chování, je to jistě úspěch a prevence má jako taková obrovský význam.

7 Seznam použitých zdrojů

1. ALAN, J. *Etapy života očima sociologa*, 1. vydání Praha: nakladatelství Panorama, 1989. ISBN 80-7038-044-6
2. ČÍRTKOVÁ, L. *Dva pohledy na delikvenci dětí a mladistvých*. Kriminalistika, Bulletin Národní protidrogové centrály, 2004
3. GIDDENS, A. *Sociologie*. 1. vydání. Praha: nakladatelství Argo, 1999. ISBN 80-7203-124-4
4. CHMELÍK, J. *Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži*, 2. upravené a rozšířené vydání, Praha: 1998.
5. KOUDELKOVÁ, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vydání. Praha: Victoria Publishing, 1995.
6. KONRÁD, Z. a kol. *Metodika vyšetřování jednotlivých druhů trestných činů*, Policejní akademie ČR, Praha: 1996. ISBN 80-85981-48-9
7. LANGMEIER, J., KREJČÍŘOVÁ, D. *Vývojová psychologie*. 3. vydání Praha: Grada Publishing, 1998. ISBN 80-7169-195-X
8. MATOUŠEK, O, KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X
9. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 1. vydání Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-549-0
10. PEŠATOVÁ, I. *Vybrané kapitoly z etopedie 1. díl*, 1. vydání, TU Liberec, 2003. ISBN 80-7083-750-0

11. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-678-0
12. ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie - Díl I. Obecná část* (třetí upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha: 1998. ISBN 80-85981-87-4
13. ZAPLETAL, J. a kol. *Kriminologie - Díl II. Zvláštní část* (druhé upravené vydání), Policejní akademie ČR, Praha, 1996. ISBN 80-85981-28-9.
14. Listina základních práv a svobod a dále Úmluva o právech dítěte, čl. 32 (sdělení Ministerstva zahraničních věcí č. 106/1991 Sb.)
15. Trestní zákon č. 140/1961 Sb., ve znění pozdějších předpisů
16. Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině ve znění pozdějších předpisů
17. Zákon č. 218/2003 o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže
18. Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně- právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů
19. Zákon ČNR č. 104/1988 Sb., o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení, ve znění Nálezu Ústavního soudu č. 72/1995 Sb.
20. Zákon ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích ve znění pozdějších předpisů
21. Zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody, ve znění pozdějších předpisů
22. <http://www.mvcr.cz/statistiky/index.html> staženo dne 10.5.2007
23. http://www.mvcr.cz/rs_atlantic/project/section.cz staženo dne 28.3.2008
24. <http://www.mvcr.cz/statistiky/kriminalita.html> staženo dne 2.4.2008

25. <http://www.mvcr.cz/boleslav/index.html> staženo dne 17.4.2008
26. <http://www.mb-net.cz/?page=o-meste> staženo dne 17.4.2008
27. <http://new.skoda-auto.com/CZE/Pages/home.aspx> staženo dne 17.4.2008
28. <http://www.mb-net.cz/?page=poskytovatele-socialnich-sluzeb-a-sluzeb-souvisejicich> staženo dne 17.4.2008
29. Rozhovor s vedoucí odboru Sociálně právní ochrany dětí Mladá Boleslav, Martinou Čerepušťákovou ze dne 7.6.2007
30. Informace poskytnuty z Analytického oddělení Úřadu práce Mladá Boleslav dne 2.4.2008
31. Sebehodnotící zpráva P ČR okresního ředitelství Mladá Boleslav za rok 2007
32. Policejní statistika Okresního ředitelství Policie České republiky Mladá Boleslav za rok 2006 a 2007, Analytické oddělení Okresního ředitelství Policie České republiky Mladá Boleslav

8 Seznam použitých tabulek a grafů

Tabulka č. 1 – podíl objasněných trestných činů na celkovém počtu spáchaných trestných činů v letech 1990-1997 v ČR a podíl nezletilých a mladistvých pachatelů na objasněných trestných činech v letech 1990-1997 v ČR

Tabulka č. 2 - podíl objasněných trestných činů na celkovém počtu spáchaných trestných činů v letech 1990-1997 v ČR a podíl nezletilých a mladistvých pachatelů na objasněných trestných činech v letech 1990-1997 v ČR

Tabulka č. 3 – podíl objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2006 a 2007 z celkového počtu trestných činů

Tabulka č. 4 - podíl provinění mladistvých a nezletilých na objasněných, spáchaných trestných činech za rok 2006 a 2007

Graf č. 1 - počet provinění spáchaných nezletilými a mladistvými v letech 1990-2005

Graf č. 2 - poměr objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2006

Graf č. 3 - poměr objasněných a neobjasněných trestných činů za rok 2007

Graf č. 4 - poměr provinění spáchaných mladistvými a nezletilými pachateli vůči celkové objasněnosti trestných činů za rok 2006

Graf č. 5 - poměr provinění spáchaných mladistvými a nezletilými pachateli vůči celkové objasněnosti trestných činů za rok 2007

Graf č. 6 - poměr mladistvých a nezletilých pachatelů za rok 2006 a 2007

Graf č. 7 - poměr mladistvých a nezletilých pachatelů u majetkové, násilné a mravnostní trestné činnosti za rok 2006

Graf č. 8 - poměr mladistvých a nezletilých pachatelů u majetkové, násilné a mravnostní trestné činnosti za rok 2007

Graf č. 9 - poměr mladistvých a nezletilých chlapců a dívek při páchání trestné činnosti za rok 2006

Graf č. 10 - poměr mladistvých a nezletilých chlapců a dívek při páchání trestné činnosti za rok 2007

Graf č. 11 – počet provinění nezletilých v roce 2006 a 2007 v závislosti na věku

Graf č. 12 – počet provinění mladistvých v roce 2006 a 2007 v závislosti na věku

Graf č. 13 – počet mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2006 v závislosti na typu navštěvovaného školní zařízení

Graf č. 14 – počet mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2007 v závislosti na typu navštěvovaného školní zařízení

Graf č. 15 – počet provinění mladistvých a nezletilých pachatelů v roce 2006 a 2007 v závislosti na typu rodinného zázemí